

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Špela Ščurec

Vpliv igralnštva na družinsko življenje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Špela Ščurec

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Švab

Vpliv igralnštva na družinsko življenje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvala

Za pomoč in strokovne nasvete pri izdelavi diplomskega dela, se zahvaljujem mentorici izr. prof. dr. Alenki Švab. Iskrena hvala staršem, sestri in fantu za vso podporo, vzpodbudo in potrpljenje v času mojega študija.

Vpliv igralništva na družinsko življenje

Igralništvo je del turističnih ponudb, ki nudi ljudem možnost zabave, izzivanja sreče, možnost zaslužka. V njih je moč zaslediti pestro ponudbo igralnih avtomatov in igralnih miz. Igralništvo ne zaobjema klasičnih iger na srečo (loto, športne stave), temveč nudi možnost igranja posebnih iger na srečo, kot so ruleta, poker in igre na igralnih napravah. Zaradi velikih izgub in še večjih pričakovanj ter naključnega rezultata, jim pravimo tudi hazardne igre. Ljudje, ki so zasvojeni s tovrstnimi igrami, se imenujejo hazarderji. Zasvojenost z hazardom spada v skupino »nekemičnih« zasvojenosti, kar pomeni, da za svoje delovanje ne potrebuje vnosa psihoaktivnih snovi (kemikalij). Zasvojeni se omamlja s postopkom ali ritualom, ki zanj postane primarna sestavina v življenju. V nalogi se osredotočim na to, kako zasvojenost z igralništvom vpliva na moške hazarderje, na njihovo osebno in družinsko življenje (na otroke in partnerke). Analiziram predvsem probleme in vplive fenomena igralništva na odnose med družinskimi člani (nezaupanje, konflikti, razveza itd.), pri posamezniku samem (na finančnem, telesnem, duševnem, socialnem področju itd.) in njegovi širši okolici. Tovrstna dejavnost prinaša poleg psiholoških posledic tudi družbene posledice (razpad tradicionalnih vrednot, samomori, kriminal, stigmatizacija zasvojenih itd.). Ugotovitve temeljijo na analizi obstoječe sekundarne literature.

Ključne besede: igralništvo, hazard, zasvojenost, vpliv, družine.

Impact of gambling on family life

Games of chance are a part of the tourist offer. They represent entertainment challenge and eventual gains. The gambling industry offers a large choice of gaming machines and gambling tables. Games of chance do not cover only traditional games (like lottery, sports bets), they give one a chance to try one's luck with special games of chance like roulette, poker and slot-machines. They are called gamble thanks to possible high losses, great expectations and random results. Persons addicted to these games are called gamblers. Gamble addiction belongs to »non-chemical« addictions, meaning that it requires no intake of psychoactive substances (chemicals). The addict is stunned by the procedure or ritual which becomes the most important element of his/her life. My thesis deals with the impact of gambling addition of male addicts on their personal and family life (partners and children). I analyse the problems and impacts of gambling on relationship between family members (mistrust, conflicts, splits, etc.), on individuals (financial, physical, psychical, social aspects, etc.) and his broader environment. These addictions do not have only psychological consequences but also social (disintegration of traditional values, suicides, crimes, stigmatization of addicts, etc.). My findings are based on the analysis of the available secondary literature.

Key words: gambling industry, gambling, addiction, impact, families.

KAZALO

1 UVOD	6
2 DRUŽBENI VIDIKI FENOMENA IGRALNIŠTVA	8
2.1 Igralništvo.....	9
2.1.1 Tipi igralnic	11
2.2 Kaj je igra?	12
2.3 Igre na srečo vs. hazard	13
2.3.1 Klasifikacija iger na srečo	15
2.3.2 Tipi igralcev pri igrah na srečo	16
3 ZASVOJENOST	18
3.1 Psihološki vidiki pojma zasvojenosti	18
3.2 Zasvojenost z igrami na srečo	20
3.2.1 Zasvojenost s posebnimi igrami na srečo – hazardom.....	21
3.2.1.1 Kdo so hazarderji?.....	22
3.2.1.2 Moški kot hazarderji.....	25
3.3 Vzroki za igranje iger na srečo.....	25
3.3.1 Učinki zasvojenosti na hazarderje.....	27
3.3.2 Preventivni in kurativni ukrepi glede hazardiranja	30
4 DRUŽINE IN FENOMEN HAZARDIRANJA	33
4.1 Družine zasvojenega s hazardom	34
4.1.1 Odnosi med hazarderji in njihovimi partnerkami	35
4.1.2 Odnosi med hazarderji in njihovimi otroki	37
5 DISKUSIJA.....	38
6 ZAKLJUČEK.....	41
7 LITERATURA.....	42

1 UVOD

*Sreča brez pameti je kot strgana denarnica:
kjer jo najdeš, tam jo tudi izgubiš.
(ruski pregovor)*

Kaj je sreča? Sreča je beseda, ki sicer vsebuje več pomenskih komponent, toda predvsem pomeni kompleksno čustvo ugodja in zadovoljnosti. »Gre za bivanjsko kategorijo, ki se nanaša na celotno človekovo doživljanje potreb in njihovega zadovoljevanja, na dinamiko in dialektiko uspešnosti in neuspešnosti, ugodij in neugodij, upanj in razočaranj. Sreča je človekov najvišji smoter«, je kulturni in družbeni konstrukt (Sruk 1999, 468). Pomeni sreče se razlikujejo od kulture do kulture. V različnih kulturah, družbah, filozofskih in npravstvenih sistemih je sreča različno artikulirana (Sruk 1999, 468).

Ljudje se lahko s srečo srečujejo na različnih področjih svojega življenja, toda največkrat jih ta spremlja pri raznih športih, tekmovanjih, predvsem pa pri igrah, kot so igre na srečo. Pri tovrstnih igrah ljudje svojo srečo izzivajo in poskušajo z njo priti do velikih dobitkov. Ali bo sreča na njihovi strani, kako se bo razpletlo, se jim bo življenje povsem spremenilo, je odvisno od naključnih metov kocke, kroglice, kart, igralnih avtomatov ... Problem pri izzivanju tovrstne sreče je, da se človek težko ustavi. Še posebej, če ga tovrstne igre na začetku pošteno nagradijo, je slovo toliko težje. Vsaka navada se lahko hitro spremeni v razvado ali obvezno dejanje. Zasvojenost se razvije v določenem prostoru in času. In igre na srečo tu ne izstopajo. Človek se teh iger poslužuje sam, a na koncu z njim trpi vsa družina.

Diplomsko delo je sestavljeno iz sedmih poglavij. Uvodu sledi poglavje, ki govori o fenomenu igralništva in tipih igralnic. Tu razložim pojem igre in iger na srečo. Slednje na to tudi klasificiram po ustreznih kategorijah. Na koncu tega poglavja še podam opis igralcev, ki jih zasledimo pri igrah na srečo. V tretjem poglavju se osredotočim na vprašanje zasvojenosti, natančneje na zasvojenost s hazardiranjem. Tu opišem, kdo so hazarderji in posebej izpostavim moške hazarderje. Sledi podpoglavje, kjer so opisani vzroki za tovrstno igranje. Na koncu tega poglavja podam še podroben opis o vplivu hazardnih iger na zasvojenega ter predstavim preventivne in kurativne ukrepe v zvezi z igralništvom. Četrto poglavje obravnava družine oz. družinska razmerja v družinah hazarderjev. Tu se predvsem osredotočim na partnerke hazarderjev in njihove otroke. Sledi diskusija, v kateri kritično reflektiram obravnavano temo.

Teze, ki jih bom dokazovala v diplomski nalogi, so naslednje:

- *Hazardiranje pusti pri zasvojenemu posledice na socialnem, čustvenem, telesnem, finančnem in duhovnem področju kot tudi v širši družbeni okolici. Hazardiranju se človek popolnoma prepusti. Zanemari družino, prijatelje, službo in sebe. To se sčasoma pokaže na njegovem psihološkem, zdravstvenem in družbenem področju.*
- *Zasvojenost z igralništvom negativno vpliva na družinsko življenje in na družinske člane (partnerko in otroke), kar se kaže v odtujenosti in nezaupanju med člani družine, v konfliktih in odsotnosti partnerja, v opuščanju vsakodnevnih opravil ter v razvezah med partnerjema.*

2 DRUŽBENI VIDIKI FENOMENA IGRALNIŠTVA

Igralništvo je dejavnost, ki je po eni strani eden izmed katalizatorjev, ki predstavlja pomemben vir prihodka za državo, za razvoj gospodarstva in turizma. Je tista panoga, ki pripomore k oživitvi na turistično-gospodarskem področju. Po drugi strani gre za dejavnost, ki je namenjena tudi pokrivanju potreb ljudi po igri in večjemu številu igralcev. Iz tega vidika se je tovrstna dejavnost spremenila iz oblike zabave, ki je bila v preteklosti namenjena in dostopna le elitnemu krogu ljudi, v dejavnost, namenjeno in dostopno širokemu krogu ljudi (Pahor, Prašnikar in Kneževič 2005).

Igralnice so bile do leta 1960 v večini držav po svetu v glavnem prepovedane. Prepoved je bila uvedena bodisi zaradi povezave igralništva s kriminalom bodisi zaradi škode in posledic, ki jih igralništvo povzroči in pusti v življenju posameznikov. Tako je bil dostop do igralnic omejen, saj jih je bilo moč zaslediti zgolj v turističnih krajih ali zdraviliščih, torej stran od gosteje naseljenih krajev. Gostje so bili v glavnem turisti. Tovrstna geografska umeščenost je bila posledica široko razširjenega prepričanja, da so igralnice pogubne za določen del prebivalstva, še posebej za tiste ljudi, ki si tovrstne zabave ne morejo privoščiti. Če jih družba že dopušča, naj bodo le-te nameščene in dovoljene v krajih, ki so daleč od mestnih naselij. S tega vidika naj imajo možnost igranja iger na srečo le tisti, ki si to lahko privoščijo. Toda v šestdesetih in sedemdesetih letih, ko so se tudi zakoni o igralniški dejavnosti začeli spreminjati, so številne države, dežele in pokrajine širom po svetu začele zakonsko dopuščati tovrstno dejavnost, od Velike Britanije, Španije, Avstralije, Nizozemske, New Jerseya do Malezije (Eadington 2001, 729). V Sloveniji je bila prva igralnica odprta leta 1964 v Portorožu v starem hotelu Palace. Namenjena je bila le tujim gostom, saj takratna zakonodaja domačim državljanom ni dovoljevala vstopa v tovrstne prostore (Casino Portorož d.d. 2005). V zgodnjih osemdesetih letih se je v različnih predelih sveta igralništvo še bolj razširilo, tudi v večja mesta. Tako so prve igralnice v večjih mestih odprli sredi osemdesetih in v začetku devetdesetih let v Avstraliji (npr. Sydney in turistični center Christmas Island). Avstraliji so sledile še druge države, kot so Nova Zelandija, Filipini, Grčija, Kanada, Združene države Amerike (Eadington 2001, 730). Pri nas je bilo to težnjo moč zaslediti v začetku osemdesetih let v Novi Gorici in ob koncu osemdesetih let v Lipici. V Ljubljani je igralnico ustanovil leta 1990 Casino Portorož skupaj s Kompasom Magistratom (Casino Portorož d.d. 2005). Od leta 1993 do 1999 se je vsepovsod po svetu širjenje igralnic upočasnilo. Se je pa zato začelo v

drugi polovici devetdesetih let širiti igranje na srečo zunaj igralnic v prostorih, kot so mini kazinoji in igralni saloni, širili so se terminali za video loterijo ter igralni avtomati v barih in pivnicah¹. Od zadnjega četrtletja 20. stoletja sodi igralništvo med najbolj dinamične dejavnike razvoja turizma ter prostočasnih dejavnosti in v začetku 21. stoletja se bo tovrstna dejavnost nedvomno še širila. Vprašanje je le, ali se bo uveljavila kot samostojna dejavnost ali bo ostala pomemben del turistične in gospodarske industrije (Eadington 2001, 731–732).

2.1 Igralništvo

Pri igralništvu gre za dejavnost, ki je »z različno intenziteto prisotna v skoraj vseh svetovnih kulturah in družbah. In vendar ostaja večino svoje zgodovine kritizirano zaradi svoje "neproduktivne, včasih grešne in celo degenerirane" narave, ki spodkopava protestantsko delovno etiko, kot temelj kapitalizma« (Besednjak 2009, 34). Toda sociolog James H. Frey pravi, da »igralništvo zadovoljuje mnoge osebne in družbene potrebe, ki jih kapitalistični sistemi ne zadovoljijo«. Kapitalizem od ljudi zahteva red, nadzor in rutino, medtem ko hazard ljudem dovoljuje uživanje v potratnosti, v iskanju izzivov ter tekmovalno agresijo (Frey 1984, 110). V manj premožnih družbenih skupinah je hazarderstvo videno kot neproduktivna dejavnost in jo kot tako močno obsojajo, medtem ko v premožnejših družbenih skupinah tovrstna dejavnost ni stigmatizirana, čeprav jo imajo mnogi za potratno (Bloch 1951, 216).

Igre na srečo so lahko na eni strani vrsta zabave in sprostitve, toda po drugi strani lahko le-te kaj hitro postanejo primarna stvar v življenju posameznika. Kot pravi dr. Sanja Rozman, igralništvo »ni zabava za tiste z veliko denarja, ampak pleni navadnega človeka in degradira vrednostni sistem v družbi« (Jelen 2007, 16). Igralništvo je skušnjava tako za odrasle kot za mladostnike. Pri igrah na srečo lahko z manj truda dobiš več, kot pa nekdo, ki z delom in trdom zasluži svoj delež plače vsak mesec. Toda igralnice niso ustvarjene v smislu dobrodelnosti, da bi vsak, ki pride v igralnico, odšel ven s kupom denarja. Ustvarjene so izključno za to, da ljudje tam pustijo svoj denar, saj so dobitki, ki naj bi jih zadeli, zgolj vaba (Jelen 2007, 16).

¹ Več o zgodovinskem pregledu igralništva in njegovega statusa v Eadington 2001, 729–732. Igralnice in turizem v 21. stoletju.

Že sam zunanji izgled igralnic lahko posameznika premami, da vstopi v ta sanjski svet zabave. Utripajoči napisi z imenom igralnice, barviti izbori luči, ki se lesketajo pri vhodu, ponudbe z možnostjo velikih zadetkov in pestra ponudba drugih nagrad (avtomobilov), so le nekateri znaki in opisi igralnic. Skratka, zunanja podoba igralnic je pestra, barvita, vabljliva in vpadljiva. Nič manj razkošno pa ni opremljena notranjost teh začaranih prostorov. Obvezna oprema igralnic so seveda igralni avtomati. In čim večja je ponudba le-teh, bolj je vabljliva in zanimiva za igralce. »Število igralnih avtomatov odraža kakovost ponudbe igralne enote.«(Jaklič, Zagoršek in Zorić 2008, 71). V tem pogledu rek »manj je več« popolnoma izgubi svojo veljavo. Nadalje lahko omenimo, da tudi svetloba, glasba in žvenketanje žetonov naredijo igralniško atmosfero zanimivo, razburljivo, napeto in privlačno. Predvsem pester izbor luči naredi igralniški prostor povsem umeten. Naravna svetloba nima niti možnosti, da bi pokukala v ta začarani, sanjski svet, saj so ti prostori pogosto nameščeni v kletnih oz. nižjih prostorih raznih hotelov in turističnih centrov. Dan tako postane enak noči in obratno. Človek v teh prostorih lahko popolnoma izgubi občutek za čas. V igralnicah ni ur, ki bi te kar naprej opozarjale na to, da boš zamudil domov, v službo ali na družinsko srečanje. Namen je prav v tem, da človek tam pozabi na odvečne skrbi, se prepusti zabavi in igri na igralnih avtomatih. Tudi delovni čas igralnic je prijazen in prilagojen uporabnikom. Razni prireditveni programi in ponudba v kulinariki (zastonj hrana in pijača) še dodatno prispevajo k večjemu deležu obiskovalcev.

Ni pa vse odvisno le od pestre in zanimive ponudbe, tudi lokacija igralnic igra pomembno vlogo. Kot piše Besednjak (2009, 43), so ljudje, ki imajo relativno lahek dostop do igralniških lokacij, v večji nevarnosti, da bodo razvili težave z igrami na srečo, kakor tisti, ki do igralnic potrebujejo kar nekaj ur. Tudi Jaklič s sodelavci piše, da »bolj kot je igralništvo dostopno prebivalstvu in bolj kot je posameznik izpostavljen igralništvu, večja je verjetnost za pojav problematičnega igralništva« (Jaklič in drugi 2008, 184). Slovenija spada po besedah predstojnice Nacionalnega inštituta za psihoterapijo na FUDŠ² med okolja s precej lahkim dostopom do iger na srečo (Primic 2009, 20). Kot kažejo študije, se pogosto kockanje v igralnici spremeni v patološko obliko po približno letu in pol, medtem ko klasične oblike iger na srečo (loto, športne stave) prerastejo v zasvojenost po približno treh oz. šestih letih (Igralnice – ne, hvala 2006a).

² FUDŠ – Fakulteta za uporabne družbene študije

Igralništvo je torej ne glede na svojo ponudbo prej škodljiva dejavnost za posameznika kot pa koristna. Kot ugotavljata tudi Grinols in Mustard, ustvari 10 % obiskovalcev od dveh tretjin do 80 % vseh igralniških prihodkov. (Grinols in Mustard 2001, 148). K tem 10 % spadajo tudi patološki igralci na srečo.

Ponudbe igralniških storitev se povečujejo. Povečuje se tudi družbena sprejetost igranja na srečo in s tem posledično patoloških hazarderjev. Potrebno je, da se ljudi osvešča o tovrstni dejavnosti, saj le-ta prinaša hude posledice, ki jih družba prej ali slej drago plača. Igralništvo ima lahko negativne posledice za družbo in prinaša pranje denarja, prostitucijo in druge oblike kriminala, kot so tatvine, poneverbe in goljufije, ter samomore (Paljk 2001, 756). Družbene posledice so povezane »z izpadom produktivnosti prizadetih posameznikov in njihovih bližnjih, s stroški njihovega zdravljenja in reintegracije v družbo«, v delo, »s povečano stopnjo kriminala ter s potencialnim razpadom tradicionalnih vrednot neke skupnosti ali družbe kot celote« (Jaklič in drugi 2008, 33–34). Te vrednote so npr. odnos do dela, odgovornost do skupnosti, solidarnost in pripadnost družini.

2.1.1 Tipi igralnic

Igralnice so lahko ameriškega in evropskega tipa. Kot pišejo Jaklič in drugi (2008, 13), so evropske igralnice vrsta »elitnih« ustanov, ki so namenjene premožnejšim slojem ljudi. Ta tip igralnic ponuja čisti igralniški produkt in v njih prevladujejo žive igre, medtem ko je ameriški tip igralnic namenjen širši množici ljudi. V njih prevladujejo igre na igralnih avtomatih, poudarek pa je predvsem na zabavi. Prav zaradi tega je v njih moč zaslediti bogato spremljevalno ponudbo v kulinariki in raznih prireditvah.

V Sloveniji se igralništvo odvija v igralnicah in igralnih salonih. Razlika med igralnicami in igralnimi saloni je v tem, da so prve veliko večje ustanove in nimajo omejitev glede ponudbe igralnih avtomatov. Igre na igralnih mizah potekajo v živo, kar pomeni, da ima igralec stik s krupjejem oz. razdeljevalcem kart ali žetonov. Tega v igralnih salonih ni moč doživeti, saj po zakonu ne smejo prirejati živih iger na mizah. Tudi pri ponudbi so omejeni na 200 igralnih avtomatov. Za igralne salone je značilno tudi, da so nekoliko manjše oz. »okrnjene« verzije igralnic (Jaklič in drugi 2008, 13). Tako lahko v igralnih salonih zasledimo le igre na igralnih avtomatih in elektronsko ruleto. Igralnice in igralni saloni lahko ponujajo dodatne storitve (razne prireditve, ponudbe v kulinariki). Oboji so lahko usmerjeni tako v tuje kot lokalne obiskovalce (Jaklič in drugi 2008, 13).

2.2 Kaj je igra?

Igra ima vrsto različnih pomenov, slikovitih izrazov, zgledov. Poznamo igre za razvedrilo, gledališke igre, igranje na kakšnem glasbilu, igrati pred šefom, pred družino, staviti vse na kocko, vse tvegati in podobno. Skupna vsem tem izpeljankam in pomenom je beseda igra, ki ponazarja neko tveganje, nek trud in zahteva določen čas in prostor. Je del človekovega življenja, ki lahko v nekem trenutku razveseljuje, spet v drugem razočara. Igranje je čas sprostitve, veselja, druženja oz. čas, ko so vsakdanji problemi nepomembni.

Igra je vir, ki obnavlja in spodbuja spremembe v človeškem sožitju. Je starejša od človeške kulture, kar je razvidno iz sledov, ki jih je zapustila v številnih ljudskih navadah, materialni kulturi že v najstarejši dobi človeštva (Gizycki in Gorny 1972, 7). »Ti sledovi kažejo, da je igra – od nedolžnega razvedrila, s katerim so si ljudje krajšali čas, do strastne hazardne igre – vplivala na razvoj kulture. Čeprav je igra po svojih zunanjih znakih pravzaprav zunaj resničnega življenja, je bila vendarle s svojim spreminjajočim se značajem v določenem času zmerom temeljna sestavina vsega življenja in je to še danes.« (Gizycki in Gorny 1972, 7).

Johan Huizinga, nizozemski sociolog in zgodovinar, je igro utemeljil kot tisto, ki spada »med temelje kulture kot načelna sestavina številnih življenjskih področij, kakor so znanost, umetnost, jezik in pravosodje« (Gizycki in Gorny 1972, 7). Trdi tudi, da je igra svobodna dejavnost, neprisiljena dejavnost, ki pa zahteva domiselnost in iznajdljivost. »Dogaja se v določenih, predpisanih časovnih in prostorskih mejah in se ravna po prostovoljno sprejetih, vendar brezpogojno obveznih pravilih. To je dejavnost, ki je sama sebi namen, spremlja pa jo občutek napetosti in veselja, kakor tudi zavest drugačnosti (različnosti od običajnega življenja).« (Gizycki in Gorny 1972, 7).

Igra je neke vrste motivacijski dejavnik, saj spodbuja našo iznajdljivost in hkrati pospešuje razvoj civilizacije. Človeku pomaga, da se z udeležbo v igri upira določenosti, enoličnosti, monotonosti, dolgočasju, premoči narave (Gizycki in Gorny 1972, 7). Tako kot Johan Huizinga se je v pojav igre poglobil tudi poljski filozof Tatarkiewicz, ki je v svoji razpravi »O sreči« razložil razliko med delom in zabavo, med igrami in razvedrili. Pri tem razlikuje med osebnimi razvedrili, katere si prireja vsak po svojem okusu, in družbenimi razvedrili, ki so del javnih ustanov (v Gizycki in Gorny 1972, 36). Tudi Mihelič opredeljuje igro podobno kot Huizinga, ki pravi, da je »igra prostovoljno opravilo ali dejavnost, ki se odvija v določenih

časovnih in prostorskih okvirih po prostovoljno sprejetih, brezizjemno obveznih pravilih; njen cilj je v njej sami; spremlja jo občutek napetosti in radosti ter zavest, da je igra nekaj drugega kot običajno življenje, ki ga označujeta racionalnost in delo« (Mihelič 1993, 9). Nič drugače igre ne definira Roger Caillois, ki pravi, da je igra definirana kot aktivnost, ki je svobodna, omejena (prostorsko, časovno in vsebinsko), negotova (ni vnaprej predvidljiva, gre za uporabo iniciativnosti, ki se kaže v izražanju svobode), neproduktivna, opredeljena s pravili in fiktivna v smislu, da jo spremlja zavest o svojevrstni drugorazredni realnosti ali o popolni nerealnosti glede na tekoče življenje (Caillois 1979, 37–38).

Vsi avtorji torej poudarjajo, da je igra svobodna dejavnost, je vrsta družbenega razvedrila, ki zahteva svoj prostor in čas ter se ravna po pravilih, ki niso nujno strogo določena. Zanj je značilna tako telesna kot duševna sprostitve. Pri duševni sprostitvi mislimo na doživljanja kot so omama, vznburjenje in posnemanje. Pri telesni sprostitvi pa lahko rečemo, da gre za poudarek na telesnih užitkih kot je izživetje odvečne svobode in moči. Kasneje, ko se je odnos do prostega časa in prostočasnih dejavnosti čedalje bolj spreminjal, se je način te dejavnosti začel preusmerjati v novo smer, v smer naključnih odločitev, neodvisnih od človekove volje, ki naj bi človeku prinesle srečo in dobiček. Dokler je igra obravnavana kot del zabave, sprostitve, kot kontrolirana dejavnost, sama dejavnost za človeka ni škodljiva. Ko pa igra prevlada nad človekom in njegovim umom, ko se razvedrilo prelevi v strast in obvezo, takrat se pomen igre povsem izgubi.

2.3 Igre na srečo vs. hazard

Igre na srečo so tiste igre, pri katerih glavno vlogo igra predvsem naključje, trenutek sreče, priložnost in ne neko vnaprej potrebno znanje ali sposobnost. V večini jezikov se te igre imenujejo hazard, kar pomeni predvsem slepo usodo, srečo, priložnost, naključje (Gizycki in Gorny 1972, 14). »Beseda: hasard ali tudi hazard, azard, azart izvira iz arabščine. Az-zahr pomeni v arabščini kockanje; to besedo je prevzela španščina kot azar; v večini evropskih jezikov zveni podobno.« (Gizycki in Gorny 1972, 14).

Beseda hazard je sploh močnejša od izraza »igra na srečo« – saj z njo miselno povezujemo vso zavržnost in pogubnost igre na srečo, vtem ko si »igre na srečo« predstavljamo kot nekaj veliko nedolžnejšega. Izraz hazard pa zajema precej več in zaradi te večje pomenske razsežnosti so ga začeli tudi pogosteje uporabljati. Sčasoma smo namreč začeli z besedo »hazard« označevati ne samo igre na srečo v strogem

pomenu besede, marveč tudi tiste, pri katerih grozi udeležencem nevarnost velikih izgub, torej igre, pri katerih so v igro vloženi denarni zneski v hudem nasprotju s potrebnimi zmožnostmi (Gizycki in Gorny 1972, 15).

»Igre na srečo so kompleksen produkt, ki povezuje elemente hazarda in zabave.« (Jaklič in drugi 2008, 17). Zato »človeka zamika, da bi preskusil srečo, saj so možnosti za vse enake« (Gizycki in Gorny 1972, 63). Vendar pa človek prav zaradi takšnega mišljenja lahko hitro postane žrtev igralske strasti.

Za igre na srečo lahko rečemo, da vsebujejo določene elemente, kot so pričakovanje, sreča, igralni vložek in dobiček. Pri teh igrah gre za določeno stopnjo napetosti, negotovosti, pričakovanja, kdo bo dobil in kdo izgubil. Gre za kratkotrajno iluzijo sreče. Kot pomembna sestavina teh iger so igralni vložki, s katerimi posameznik razpolaga tako, kot sam želi. Igralni vložek je materialna plat igre. Pri hazardu je le-ta primarno sredstvo, s katerim se življenje v svetu zabave, blišča in iger šele začne. Ima močan vpliv na igralce oz. udeležence, saj jih spodbuja k igranju in stopnjuje napetost igre. Je neke vrste vstopnina, ki ima dolgoročno gledano lahko hude posledice tako za posameznika kot za njegovo okolico. Igra se lahko prav zaradi igralnih vložkov spremeni iz nedolžne zabave v dražljivo in razburljivo doživetje, še več, v neke vrste skušnjavo in v nekontrolirano željo po novem tveganju. Druga pomembna sestavina pri igrah na srečo je dobiček. Igralce pri tako močnih igrah, kot je hazard, mami pohlep. Cilj hazardnih iger je denar, dobiček, ki pa je odvisen le od golega naključja in sreče. Zato lahko rečemo, da imajo igre na srečo za igralca lahko na eni strani ugoden izid, po drugi strani pa se le-te lahko hitro obrnejo v neugodno situacijo, v izgubo. Kot pravi tudi Mihelič, je bistvo igre, da ena stran (igralec) dobiva, medtem ko druga – logično – izgublja (Mihelič 1993, 9).

»Hazardne igre so zmerom plod nekdanjega sprva neškodljivega nagnjenja k nedolžnim igram na srečo in zabavam sploh.« (Gizycki in Gorny 1972, 26). Potrošnik se o nakupu igre na srečo odloča na osnovi pričakovanih in ne dejanskih koristi. Slednje so znane šele po udeležbi v aktivnosti (Jaklič in drugi 2008, 18). »Pojma: hazardne igre in igre na srečo sta torej silno nestalna; meje te relativnosti nam kažejo zgledi posameznih iger – z različnimi igralnimi možnostmi pri najrazličnejših pogojih.« (Gizycki in Gorny 1972,17).

2.3.1 Klasifikacija iger na srečo

Igre delimo glede na njihovo obliko in pojavnost. Za igre na srečo velja, da se od družabnih iger, kot so na primer monopoli, Človek ne jezi se, domine, razlikujejo po tem, da za samo izvedbo igre ne potrebujemo vnaprej potrebnega znanja, sposobnosti in da je večina rezultatov odvisnih od sreče.

Igre na srečo delimo v dve skupini:

- v skupino klasičnih iger na srečo in
- v skupino posebnih iger na srečo.

Med klasične igre na srečo prištevamo tradicionalne igre, kot so loto, športne stave, tombola, razne igre s srečkami, medtem ko med posebne igre na srečo spadajo tiste igre, ki se po navadi izvajajo v igralnicah in igralnih salonih, lahko pa tudi v drugih zabaviških objektih, kot so bari, dirkališča, lokali z videoigrami in spletom. Klasične igre na srečo prireja nekaj velikih operaterjev, ki so večinoma v nacionalni lasti. Kot priložnostni organizatorji se pojavljajo tudi razna društva in dobrodelne ustanove. Pri klasičnih igrah lahko omenimo še to, da je najbolj znana in v večini držav najpopularnejša igra prav loto in njegove izpeljanke (Jaklič in drugi 2008, 11–12).

Na splošno velja, da so klasične igre za posameznike manj privlačne od posebnih iger na srečo. Zakaj? Razlogi za to so nizka frekventnost dogodkov, saj so na primer žrebanja za loto enkrat do dvakrat na teden, nizka verjetnost zadetka, nizka pogostost dobitkov in intenzivnost oz. stopnja zabave. Toda po drugi strani je njihova prednost široka dostopnost plačilnih mest in razmeroma veliki zneski glavnih dobitkov. »Športne stave so po svojih značilnostih še najbližje igralništvu.« (Jaklič in drugi 2008, 13).

Treba pa se je zavedati, da vse igre na srečo niso enako nevarne. Pomembno je, kako hitro se ponovijo in kako pogosto so ljudje izpostavljeni določenim igram. Zato ljudje ob igranju klasičnih iger svojega vznurjenja ne doživljajo vsak dan, ravno zaradi premajhne pogostosti pojavljanja tovrstnih iger. Pri posebnih igrah, ki so na voljo vsak dan in jih lahko ljudje igrajo pogosteje, je vznurjenost prisotna konstantno. V bistvu se ti ljudje nimajo časa strezniti oz. se zavedati, kaj počnejo. Hitro zapadejo v omamno stanje.

2.3.2 Tipi igralcev pri igrah na srečo

Pri igranju iger na srečo je težko identificirati odvisnost, lahko pa igralce kategoriziramo glede na njihovo intenziteto igranja. Heinemanova piše o dveh skupinah igralcev, o rekreativnih in kompulzivnih oz. prisilnih igralcih. Rekreativni igralci so tista skupina ljudi, ki igre na srečo igrajo neobremenjeno. Neobremenjeno v smislu, da je za njih takšen način preživljanja prostega časa prijetna, sproščena, predvsem pa kontrolirana oblika zabave. Takšno obliko zabave lahko uživajo v krogu prijateljev, družine ali sami. Igre na srečo nimajo na njih posebno močnega vpliva. Stave jih ne vznemirjajo v smislu velikih dobitkov. So le del igre. Igre na srečo zanje ne predstavljajo edinega vira zabave. Najbolj pomembno pri rekreativnih igralcih je to, da za razliko od kompulzivnih igralcev znajo kadarkoli prenehati z igranjem. Tvegali bodo le toliko, kolikor si lahko privoščijo. Drugače povedano, postavili si bodo nek limit, mejo, do katere bodo igrali in tega ne bodo prekoračili. Ne bodo si sposodili denarja ali uporabili kreditne kartice (povzeto po Heinemanovi 2008, 15). Rekreativni igralci racionalno odločajo o porabi svojega dohodka. Izberejo tisto kombinacijo dobrin, ki jim bo znotraj danih omejitev osebnega proračuna prinesla največjo korist, in igranje na srečo je tako iz tega vidika le ena izmed možnosti, ki jim prinese koristi v obliki nagrade, zabave, sprostitev ali druženja (Jaklič in drugi 2008, 17).

Ko igranje postane neobvladljivo, ko torej preseže meje zabave in postavljenega limita, preide v kompulzivno igranje. Tu govorimo o skupini kompulzivnih igralcev oz. hazarderjev, katerim je tovrstna zabava nujna sestavina njihovega vsakdana. Igre na srečo zelo močno vplivajo nanje, zato se zabave udeležujejo sami. Tak tip igralcev ne igra tovrstne igre zgolj za zabavo, ampak za zaslužek v smislu dobiti glavni dobiček, premagati avtomate, staviti na pravo številko ... Takšna oblika igranja jim nalaga finančne obremenitve, povzroča čustveni propad, ki prizadene tudi tiste, ki jih imajo radi, načenja njihovo zdravje, tako fizično kot psihično (Heineman 2008, 15). Kompulzivni igralci so kronično in progresivno nesposobni se upreti svoji strasti igranju na srečo (Heineman 2008, 17). Predvsem gre pri tej skupini igralcev »za prizadevne ljudi, ki niso zmožni kontrolirati kdaj, kje in koliko zaigrajo« (Heineman 2008, 16). Bistvena ločnica med kompulzivnimi hazarderji in rekreativnimi je, da »kompulzivni igralci na srečo lovijo svoje izgube«, medtem ko jih rekreativni ne (Heineman 2008, 69).

Jaklič, Zagoršek in Zorić igralce na srečo delijo na neproblematične, problematične in patološke igralce. V te tri kategorije jih razvrstijo glede na število različnih oblik problematičnega vedenja in kriterijev. To so obsedenost z igranjem, toleranca (večje vsote denarja prinašajo večjo stopnjo zadovoljstva oz. razburjenja), izstop (razdražljivost in nemirnost ob poskusu prenehanja z igranjem), beg pred problemi, skrbmi, občutkom krivde, lovljenje izgub, laganje, izguba nadzora nad igranjem, nelegalna dejanja, ogrožanje pomembne zveze in izposojanje denarja za pokrivanje izgub ter pogostnost njihovega ponavljanja. Neproblematični igralci so tako tisti, ki kažejo prej omenjena vedenja in kriterije zelo redko ali pa sploh ne. Problematični igralci konsistentno kažejo po tri ali več prej omenjenih vedenj, medtem ko patološki igralci konsistentno kažejo po pet ali več oblik destruktivnega vedenja (Jaklič in drugi 2008, 181–182).

Če povežemo tipologije igralcev na srečo, kot jih navajajo različni avtorji, lahko ugotovimo, da so »neproblematični« igralci, kot jih opisujejo ekonomisti Jaklič in sodelavci, tisti, ki tovrstne igre igrajo občasno, eksperimentalno ali družabno, torej so to t. i. rekreativni igralci, medtem ko lahko problematične igralce (iz ekonomskega vidika) in patološke igralce zaradi pogostosti pojavljanja destruktivnega vedenja, ki se pokaže pri prekomernem igranju, uvrstimo v skupino kompulzivnih hazarderjev.

3 ZASVOJENOST

Odvisnost je pojem, ki ga je mogoče interpretirati zelo široko. Različni avtorji se lotevajo problematike odvisnosti z različnih vidikov oz. z ozirom na to, kateri stroki pripadajo (Merc 1995, 7). Iz kriminološkega vidika je odvisnost, po besedah Merca, »navezanost človeka na določeno navado ali stvar, ki tistega, ki se je nanjo navezal, tako zasvoji, da je od nje odvisen« (Merc 1995, 58). Te navade ne zmore opustiti. Pri odvisnosti gre torej za vedenjski vzorec, ki je lahko posledica od različnih motivov in dejavnikov, kot so hrana, kajenje, pijača, delo, hazard. (Merc 1995, 59). Po besedah Pregla »temelji odvisnikovo upanje na pomnoževanju kvantitete (stvari ali navad), dokler nazadnje ne obtiči v slepi ulici« (Pregl 1995, 155). Torej človek se na določeno navado ali stvar tako močno naveže, da mu vse drugo (npr. družina, prijatelji, služba) postane nepomembno.

Zasvojenost človeku predstavlja poskus bega pred stvarnostjo, sedanostjo, pred zapletenimi družbenimi in osebnimi odnosi ter pred problemi in zahtevami našega časa (Lampe 2006).

3.1 Psihološki vidiki pojma zasvojenosti

Po besedah psihiatrinje dr. Zdenke Čebašek Travnik je »odvisniško vedenje vrsta vedenja, za katero je značilno preveliko poželenje in kompulzivnost. Prizadeta oseba takšnega vedenja običajno ne more nadzorovati« (Čebašek Travnik v Tomori in Zihel 1999, 138). Odvisniško vedenje se lahko izraža v načinu zlorabe alkohola, drog in različnih drugih snovi. Lahko pa je odvisniško tudi vedenje samo zase, na primer kockanje, hranjenje, kraja, igranje računalniških igravic, delo. Trdi tudi, da je za odvisniško vedenje značilno, da prinaša takojšnjo zadovoljitev neke potrebe, ki je lahko ugodje, sprostitvev, sprememba zavedanja ali čustvovanja. Opozarja pa, da dolgotrajno odvisniško vedenje praviloma vodi do negativnih posledic, in sicer na pomembnih področjih človekovega delovanja, kot so recimo poklic, zdravje in socialni stiki (Čebašek Travnik v Tomori in Zihel 1999, 138).

Rozmanova zasvojenost opisuje kot »bolezen, ki prizadene človekovo telo, duševnost, odnose z ljudmi in sposobnost za produktivno življenje« (Rozman 1998, 32). Heinemanova pa pravi, da zasvojenost ne uniči le življenja posameznikov in njihovih družin, ampak tudi več generacij (Heineman 2008, 12).

Poznamo različne oblike odvisnosti, ki se med seboj razlikujejo v načinu uporabe in zlorabe sredstev. A vsem je skupno to, da na človeka in ljudi v njegovem socialnem okolju delujejo škodljivo. Ko človek poseže po kemičnih sredstvih, kot so droge, alkohol, tobak, govorimo o telesni in psihični odvisnosti. Kemična sredstva povzročajo telesno odvisnost na tak način, da se le-ta na poseben način vključijo v telesno presnovo. Tako postanejo za človeka nujno potrebna. Vendar pa je človek od svoje droge tudi psihično odvisen, saj zasvojeni lahko le z omamljanjem obvladuje svoje čustveno življenje in odnose z ljudmi. Njegovo vedenje je bistveno drugačno, kot bi bilo sicer (Rozman 1998, 32). Torej gre pri telesni odvisnosti za učinek psihoaktivnih snovi na telo in zavest.

Obstajajo pa tudi zasvojenosti, pri katerih se ljudje ne omamijo s kemičnimi sredstvi oz. drogami. V to vrsto »nekemičnih« odvisnosti spadajo igre na srečo, poleg njih pa še odvisnost od hrane, odnosov, nakupovanja, spleta, televizije, spolnosti, zasvojenost z delom, z duhovnostjo in s sanjarjenjem. Takšna oblika zasvojenosti je tista, ki temelji le na psihični odvisnosti in ne na telesni. Ljudje s takšno obliko zasvojenosti »uporabljajo posebne postopke in rituale, s katerimi sprožijo omamni učinek s pomočjo stimulacije možganov« (Rozman 1998, 32). Pri tej odvisnosti sredstvo ali postopek, s katerim se zasvojeni omamlja, postane zanj nujno, kajti le tako lahko shaja s seboj in z okoljem. Psihična odvisnost tudi ne nastane pri vseh ljudeh, ampak le pri posebno ranljivih (Rozman 1998, 53).

Psihiatrinja Radovanovičeva za »nekemično« odvisnost pravi, da gre pri tej odvisnosti »za vedenjske vzorce, ki imajo nekatere določene značilnosti odvisnosti od psihoaktivnih snovi (»kemikalij«), v nekaterih lastnostih pa se od njih razlikujejo« (Radovanovič v Bevc-Stankovič in drugi 2003, 239). Po njenem mnenju so lastnosti »nekemičnih« odvisnosti, ki so podobne tistim, ki jih sprožijo psihoaktivne snovi, naslednje (Radovanovič v Bevc-Stankovič 2003, 240):

- nesposobnost, nezmožnost prenehanja z vedenjem, čeprav zavest pravi drugače;
- pomanjkanje časa in denarja;
- zanemarjanje obveznosti, kot so prijatelji, družina, šola in služba;
- prikrivanje, zanikanje odvisniškega vedenja;
- prikrivanje posledic, ki jih ima odvisniško vedenje, kot so pravne težave, telesno zdravje, družinski odnosi in finančne težave;
- močno hrepenenje po učinkih odvisniškega vedenja;

- kombinacija »nekemične« odvisnosti s kemično odvisnostjo (na primer zasvojenost z igrami na srečo in odvisnost od alkohola).

Če strnemo misli avtorjev, lahko rečemo, da je zasvojenost neke vrste beg pred problemi, skrbmi in zahtevami, ki jih prinaša realni svet. Človek zapade v nekontrolirano, ponavljajoče se vedenje, ki mu prinaša takojšnjo ugodje, sprostitvev, beg v domišljijo in ki ima, dolgoročno gledano, lahko hude posledice tako za zasvojenega kot za njegove bližnje in okolico. Kot še pravi Rozmanova, se zasvojeni človek zaveda, da je zanj takšno vedenje škodljivo, vendar ga ponavlja, saj bi v nasprotnem primeru doživel abstinenčno³ reakcijo (Rozman, 1998, 32).

3.2 Zasvojenost z igrami na srečo

Pri tovrstni odvisnosti »človek za doseganje omamnega stanja zavesti, zlorablja napetost v pričakovanju velikega dobitka« (Rozman 1998, 160). Igre na srečo zahtevajo veliko časa in denarja in jim s povprečno plačo ne moremo slediti. Kot pravi Rozmanova, je potreba po igranju tako močna, da tudi tisti, ki so dediči bajnih vsot denarja, pridejo do svojega konca (Studio 12, 2008). Zasvojeni z igrami na srečo je tisti, ki ne more odnehati takrat, ko dobiva, niti takrat, ko izgublja. Vedenje igralca postane prisilno, začarano, obseden postane s številkami in upanjem, da bo nekega dne vse priigrjal nazaj (Lorenzutti 2006, 2). Nekdanji igralci in psihiatri pravijo, da je zasvojenost od iger na srečo ena najbolj prikritih in zahrbtnih oblik zasvojenosti (Lampe 2006).

Psihologi ločijo naslednje razvojne faze odvisnosti, ki so značilne za igre na srečo:

- *Zmagovanje – posameznik doživi nekaj zmag, ki ga navdajajo s pretiranim optimizmom. Prepričan je, da se bodo zmage še vrstile, zato v naslednjih igrah povišuje svoje vloške.*
- *Zgubljanje – posameznik se rad hvali, kolikokrat je zmagal pri igrah na srečo, raje začne igrati sam, vedno pogosteje razmišlja o ponovnem igranju in načinih, kako bi prišel do denarja. V tem obdobju začne lagati družini, prijateljem, postaja vse bolj nervozen in razdražljiv, zaveda se, da ne more plačati nastalih dolgov, vse pogosteje igra, da bi prislužil izgubljeni denar.*

³ Abstinenca pomeni treznjenje oz. opustitev odvisniškega vedenja.

- *Obup – posameznik vse več časa namenja igram na srečo, povečuje se verjetnost, da si bo potreben denar pridobil na nezakonit način. Sledi odtujitev od družine in prijateljev, kar spremljajo občutki nemoči, kesanje, misli na samomor, zloraba alkohola ali ostalih drog (Birsa 2007).*

Zasvojenost z igrami na srečo, tako kažejo raziskave, je pogosto povezana z depresijo, z zasvojenostjo z alkoholom in drogami ter samomorilnostjo (Igralnice – ne, hvala 2006b). Kot piše tudi Rozmanova, so pri hazarderjih najpogostejši spremljevalci alkohol, tobak, pomirjevala, poživila in kokain. Tesno pa se s hazardiranjem prepletata seksualna odvisnost in odvisnost od odnosov (Rozman 1998, 169). Heimenanova pravi, da so mnogi kompulzivni posamezniki dovzetni za več kot eno samo odvisnost. Pozorni morajo biti na vse, kar jim daje radost ali uteho (Heineman 2008, 254).

Poznamo dve obliki odvisnosti od iger na srečo. To sta akcija in beg. Pri akciji je posameznik odvisen od vznemirjenja, ki ga prinaša tvegano igranje. Pri tej obliki aktivnost postane droga, saj je posameznik vedno v pričakovanju zmage. Tovrstni posamezniki se ponavadi udeležujejo iger, kjer je prisotnih več igralcev, saj je na ta način pričakovanje dobitka še bolj adrenalinsko. Druga oblika, beg, pa se pojavi pri posameznikih, ki poskušajo na ta način pozabiti, zatreti neprijetne občutke oz. težje življenjske krize. Gre za beg pred problemi, slabim razpoloženjem, občutki krivde, depresijo. Ti posamezniki zato raje izbirajo igre, ki jih lahko igrajo sami, samo da se izognejo stiku z drugimi ljudmi (Birsa 2007).

3.2.1 Zasvojenost s posebnimi igrami na srečo – hazardom

Hazardiranje kot splošno poznana zasvojenost je klasična oblika zasvojenosti z igrami na srečo. Pri tej zasvojenosti se »močno prepletajo uporaba domišljije in intenzivne čustvene stimulacije« (Rozman 1998, 161). Hazardiranje po mnenju psihiatrov lahko prištejemo k obsesivno-kompulzivnim motnjam. Za obsesije pravijo, da so neke stalne zamisli, impulzi, ki so pričakovani, ponavljajoči se, a brez čustvene spremljave. Za kompulzije pa, da so to prav tako stalne, ponavljajoče se oblike vedenja in so odgovor na obsesivno misel, zamisel (npr. ne prenehati metati denarja v avtomat). Torej je kompulzivno vedenje odgovor na položaj, ki je posledica obsesivnih misli (Pišec 2007). Takšna je tudi zasvojenost s igralništvom. Človek se

prepusti zabavi, ker mu takšno vedenje ustreza, ga ponavlja in nehote pade v konstantno ponavljanje tega vedenja z mislijo, da veliki zadetek ni daleč.

Kot piše sociolog Bloch, se »hazard, kot oblika odvisnosti, pojavi, ko posameznik dosledno in vedno znova zanemarja svoje primarne dolžnosti in obveze do družine, do delodajalca in skupnosti, zaradi hazardiranja« (Bloch 1951, 216). Hazarderji si s pomočjo hazarda krepijo svoje samospoštovanje, zadovoljstvo, imajo občutek, da se na tak način uprejo okolici in si tako ponovno pridobijo svojo integriteto (Tumpej 2001, 750).

Torej se zasvojenost z igrami na srečo pokaže, ko igre za posameznika postanejo osnovni način uravnavanja čustvenega življenja. Človek postane odvisen do te mere, da njegovo vedenje ni več izbira, ampak obrambni mehanizem, od katerega je odvisno njegovo preživetje (Gerdina 2009).

Po besedah Rozmanove bo človek, ki ga je strast do igranja prevzela, začel denar, ki ga je dobil pri hazardiranju, dajati na poseben kup, ki je namenjen samo igranju (Studio 12, 2008). Psihoterapevt dr. Ščuka pravi, da zasvojenost s hazardom še vedno velja za nesprejemljiv moralni prekršek, za katerega je kriv in odgovoren v vsakem pomenu zasvojeni sam in ne njegovo ožje ali širše okolje. Dodaja še, da okolica zasvojenega hazarderja običajno obsoja in beži od njega ali pa mu nakloni le nekaj hinavskih besed. Ljudje iz hazarderjevega okolja se običajno ne vprašajo, kako je možno, da je nekdo, ki je bil še včeraj priden, priljubljen, delaven, danes postal zamorjen, zbežan, sprašujejo se, ali ni morda ta nesrečnik bolan (Ščuka 2001, 751). Kot pravi psihiater Špacapan, je patološko hazardiranje pojav, ki je izjemno dobro prikrit (Paljk 2001, 753). Zato iz tega vidika lahko sklepamo, da družba težko določi in kategorizira, kdo so hazarderji, saj jih v končni fazi na zunaj ne morejo prepoznati. Hazarderji ne predstavljajo homogene družbene skupine, ampak gre za posameznike z različnimi socio-demografskimi značilnostmi (spol, starost, izobrazba, družbeni položaj, psihološka stabilnost ...).

3.2.1.1 Kdo so hazarderji?

Hazard so igre na srečo oz. igre za denar. Osebi, ki igra tovrstne igre, pravimo hazarder. Sruk piše, da je »hazarder tisti, ki pretirano, nerazumno tvega, ki se vede avanturistično v vsem, kar pač počne« (Sruk 1999, 171). Hazarderjev največji izziv je premagati igralne avtomate v

smislu velikih dobitkov, staviti na pravo številko pri ruleti ali osvojiti poker. Glavni namen teh ljudi je, da so vedno v akciji igranja. Kot piše tudi Žugelj, so hazarderji tisti ljudje, ki se posvečajo pretežno igranju, načrtovanju in temu, kako bodo igrali oz. si pridobili denar za igranje. »Izgubljajo se v neskončnem fantaziranju o tem, da so doumeli, kako deluje sreča in to brez trdega dela.« (Žugelj 2009). V splošnem se temperamentni hazarderji ogibajo razumskih iger, saj se raje v igri na srečo vdajajo iluziji. Hazarder tako lahko usmerja naključje in zmaguje, ker misli, da mu je sreča bolj naklonjena kot drugim (Gizycki in Gorny 1972, 346).

Kompulzivni hazarder je lahko poslovnež, minister, tovarniški delavec, elegantno oblečen borzni posrednik, upokojenec, tako moškega kot ženskega spola. Kompulzivnih hazarderjev ne moreš prepoznati zgolj po zunanjem videzu (Heineman 2008, 17). Takšne vrste odvisnosti je najlažje in enostavno prikrivati. Je nevidna. Kot piše sociolog Frey, je »hazardersko obnašanje redka, muhasta in nejasna aktivnost« (Frey 1984, 108). Gre za aktivnost, ki je prisotna v vseh družbenih razredih, rasnih in etničnih skupinah (Frey 1984, 108).

Kot pravi klinična psihologinja Tumpejeva, se patološko hazardiranje običajno začne pri fantih v zgodnji mladosti; gre za moški način pridobivanja statusa v družbi, medtem ko se pri ženskah pojavi pozneje, lahko tudi po doživetju večjih stresov (smrt moža, ločitev ali menopavza) (Tumpej 2001, 749). Hazarderji so dobro energetsko opremljeni, običajno delujejo kot zelo samozavestni, celo razdiralni, saj želijo drugim dokazati, da obvladujejo situacijo. V resnici pa je njihovo pristno doživljanje povsem drugačno. Torej bodo v primeru stresa, tesnobe ali depresije kazali nasprotna doživetja. Vse to so pripravljani narediti, samo da bodo lahko nadaljevali z igranjem (Tumpej 2001, 749).

Rozmanova poudarja, da ima zelo pomembno vlogo pri zasvojenosti s hazardiranjem sanjarjenje. Hazarderji veliko časa porabijo za sanjarjenje o tem, kako se bodo, če bodo zadeli veliki zadetek, izkazali pred vsemi, kako jih bodo drugi občudovali, da so junaki ali izbranci, ki bodo premagali igralniški sistem. V resnici pa so to čustveno negotovi ljudje, ki potrebujejo občutek, da so junaki, da so zaželeni, kar pa v igralnicah zlahka dobijo. »Čustvena negotovost in globok občutek manjvrednosti povzročata obsesivno željo po tem, da bi se izkazali veliki, večvredni od drugih.« (Jelen 2007, 17). Po besedah Špacapana je ljudi, ki so zasvojeni z hazardom, sram in se izogibajo tako ljudi okoli njih kot tudi tistih, ki jim lahko pomagajo in

nudijo pomoč, saj v sebi gojijo lažno upanje, iluzijo o uspehu, da bodo zmagali in dobili sanjski zadetek ter tako rešili svoje probleme (Paljk 2001, 753).

Za hazarderje je značilno (povzeto po Heinemanovi 2008, 16–17):

- pogosto hazardiranje;
- potreba po povečanju vsote in stav za dosego želenega učinka;
- nemir, razdražljivost, ko je akcija onemogočena;
- pogosta obsedenost s pridobivanjem denarja za igranje;
- ponavljajoče se denarne izgube in s tem posledično vračanje naslednji dan v igralnico, da bi priigrali izgubljeno;
- hazarderji se na račun igranja odpovedujejo raznim rekreacijskim aktivnostim, pomembnim družbenim dogodkom in poklicnim dolžnostim;
- kljub zavedanju, da zaradi igranja na srečo naraščajo socialni, poklicni ali družinski problemi, nadaljujejo z igranjem.

Kot še piše Rozmanova, potrebuje hazarder čustveno vzburjenje, ki ga povzročajo:

- *pričakovanje igre, pripravljanje in posebno oblačenje za vstop v posebni svet;*
- *intenzivno razmišljanje ter izdelava teorij in sistemov, ki naj bi omogočili »sanjski zadetek«;*
- *posebno stanje zavesti – trans, v katerem je hazarder med igro, v trenutku pričakovanja izjemnega dobitka;*
- *prav tako kot čustveno vzburjenje pa potrebuje tudi »moralnega mačka«, intenzivne občutke krivde in samoobtoževanja, ki so sproščanje bolečih podobnih občutkov samoprezira iz otroštva;*
- *del celotne igre pa je tudi načrtovanje »rešitve«, ki jo hazarder razume kot genialni plan – kako bo z nadčloveškimi naperi pri delu, z novim izposojanjem in raznimi finančnimi transakcijami nekoč v prihodnosti vsem pokazal, da ni ničvrednej, ki laže in zapravlja denar, ampak človek časti, ki je samo trenutno v finančni stiski (Rozman 1998, 162).*

3.2.1.2 Moški kot hazarderji

Kot kažejo raziskave, je hazard spolno specifičen fenomen. Večinoma se z njim ukvarjajo moški. Kot piše Heinemanova (2008, 125), je »po statistikah največ hazarderjev moškega spola in poročenih«. Tudi Gerdina piše, da je med zasvojenimi z igrami na srečo približno tri četrtine oz. 75 % moških (Gerdina 2009). Po podatkih iz raziskave, ki jo je opravila FUDŠ iz Nove Gorice, najpogosteje v odvisnost od iger na srečo zapadejo mlajši in samski moški s srednjo izobrazbo (Špende 2009, 35). Tudi Besednjak piše, da podatki, ki so bili pridobljeni s pomočjo testa SOGS (South Oaks Gambling Screen), kažejo, da so med najbolj ranljivimi skupinami, ki imajo težave z igranjem na srečo, mlajši, moški, samski in imigranti. Podatki še kažejo, da se s tovrstnimi težavami sooča več moških kot žensk (Besednjak 2009, 29).

Na to, da je med hazarderji največ moških, lahko sklepamo tudi po tem, da je velika verjetnost, da bodo očetje, ki so hazarderji, vpeljali v to dejavnost tudi svoje otroke, pogosteje sinove. Za kompulzivne hazarderje je pogosto, da svoje sinove učijo igranja na srečo, saj mislijo, da je to kvalitetno preživljanje časa s otroki. Toda to zadevo le še poslabša, saj tovrstne igre postanejo otrokom všeč. Otrok si bo na tem področju močno prizadeval, da se bo izkazal (Heineman 2008, 227).

3.3 Vzroki za igranje iger na srečo

Ljudje se dejavnosti, kot so igre na srečo, oklepajo iz različnih razlogov. Veliko ljudi hazardira za sprostitev, da ubežijo pritiskom, stresu iz vsakdanjega življenja, za zabavo, razvedrilo ali zaradi dolgočasje (Heineman 2008, 21). Nekateri se tovrstne zabave poslužujejo, ker so nezadovoljni s samim seboj in v hazardu vidijo edino rešitev za povrnitev njihove samozavesti in občutka vrednosti. Spet drugi to počno z namenom, da bi tako najhitreje prišli do denarja. Skratka, dejstvo je, da se zasvojeni z hazardom v svetu igralništva počuti spoštovanega, pomembnega, močnega, zaželenega, predvsem pa neobremenjenega in sproščenega. Igralni avtomati na njih delujejo kot blažilci bolečin, saj jih ne obsojajo in so jim zvesti. Rekreativni igralci bodo tovrstne igre igrali zaradi zabave, kot vrsto razvedrila, sprostitev, medtem ko so vzroki za igranje pri kompulzivnih igralcih nekoliko drugačni.

Psihologi vzroke za to, da nekdo postane hazarder, iščejo tudi v otroštvu oz. primarni socializaciji. »Nekateri teoretiki verjamejo, da je osebnost kompulzivnega igralca tista, ki je

odgovorna za podajanje v tovrstne aktivnosti.« (Heineman 2008, 22). Glede na takšno pojmovanje je »večina kompulzivnih igralcev odraščala v domu, kjer se niso čutili zaželene in cenjene; zato so vstopili v odraslost z nizkim samospoštovanjem« (Heineman 2008, 22). Večina hazarderjev je »imela težave s prvimi avtoritetami v svojem življenju – s svojimi starši« (Heineman 2008, 219). Kompulzivni hazarderji pogosto opisujejo svoje očete kot hladne, čustveno odmaknjene in odsotne ali odtujene, svojo mater občutijo kot žensko, ki ni bila čustvena in se je preveč ukvarjala s svojim življenjem (Heineman 2008, 219). Velika verjetnost je tudi, da je bil eden od staršev hazarderja odvisnik, najpogosteje od alkohola. Velik poudarek je bil na denarju. Skozi igre na srečo doživljajo samega sebe, spoznavajo druge in gradijo človeške odnose (Združenje za psihosocialno pomoč in psihoterapijo Neptun).

Vedenjski psihologi pravijo, da gre pri tej obliki zabave za »neke vrste podkrepitveno aktivnost, ki povzroča vznurjenje, močno vnetje in napetost« (Heineman 2008, 22).

K razvoju kompulzivnega igranja v veliki meri prispevajo strukturne značilnosti posameznih iger in njihova dostopnost (Jaklič in drugi 2008, 29). Strukturne značilnosti iger so, da dovoljujejo nenehne stave, so hitre, vključujejo elemente spretnosti oz. percepcijo spretnosti, ustvarjajo iluzijo, da je bila stava zelo blizu zadetka, ponujajo visoke nagrade (jackpot) in možnosti uporabe kredita. Pri posebnih igranjih na srečo je tudi delež problematičnih igralcev največji, za razliko od klasičnih iger, ki so manj privlačne za posameznika, kjer je delež problematičnega igranja znatno manjši. Kar zadeva dostopnost, je ta pogojena s številnimi dejavniki. To so oddaljenost, odpiralni čas, omejitve, nevšečnosti pri vstopu, kot je vstopnina ali registracija, možnost javnega prevoza, možnost parkiranja in splošna lokacija. Vsi ti dejavniki lahko spremenijo igranje na avtomatih v nekaj, kar je treba načrtovati vnaprej (npr. obisk igralnice, lociranje izven mesta), lahko pa tudi v nekaj, kar je popolnoma preprosto (npr. metanje kovancev v igralni avtomat v bližnjem baru). Čim več časa in energije posameznik potrebuje, da pride do igralne enote, manj verjetna je impulzivna igra. In obratno. Čim manj časa in truda potrebuje, da prispe do igralne enote, večja je verjetnost dolgotrajnega in pogostega impulzivnega igranja. Po tem sodeč so najnevarnejši igralni avtomati v barjih in internetno igralništvo (Jaklič in drugi 2008, 29–30).

Kot piše Kurež, prihod igralništva v neko lokalno skupnost oz. njegova legalizacija skoraj neizogibno povzroči spremembe v demografski strukturi prebivalstva, saj se nekateri ljudje

lahko preselijo na drugo lokacijo. Vzroki za selitev so lahko posledica izboljšane ali poslabšane materialnega statusa, visokih najemnin (uvedba igralništva privede do povečanja vrednosti nepremičnin in s tem povezanih tudi najemnin stanovanj), izgradnje novih igralniških infrastruktur ali pa zaradi odklonilnega odnosa do igralništva (Kurež 2008, 89 in 96).

Dr. Robert Custer, oče zdravljenja kompulzivnega igranja, je razvil svojo teorijo glede tovrstnega igranja. Govori o štirih osnovnih čustvenih potrebah, ki morajo biti potešene. To so ljubezen – naklonjenost, odobravanje, priznanje in samozaupanje. Če te čustvene potrebe pri človeku niso zadovoljene, se človek počuti nemočnega, zavrženega in življenjsko poraženega. Custerjevo teorijo podpirajo tudi kompulzivni hazarderji. Po njihovem poročanju jih je večina v odraščanju doživljala takšne negativne reakcije. Toda občutki, ki so jih doživljali ob igranju in zmagah, so bili zanje ključnega pomena, saj so se takrat počutili močne in vsemogočne. Ti občutki so jim dvigovali samozavest, pripomogli so k »kupovanju« njihove naklonjenosti, prijateljev, samospoštovanja (Heineman 2008, 23).

3.3.1 Učinki zasvojenosti na hazarderje

Kogar sreča obleče, ga tudi sleče.
(francoski pregovor)

Ljubezen je odnos, ki zahteva tako sprejemanje in dajanje kot tudi trajanje in intenzivnost (Herbst 1995, 10–11). Tako je tudi pri zasvojenemu. Dlje ko traja njegovo igranje, bolj ga vzljubi, bolj intenzivno se mu posveča in ne želi, da se konča. Razlika je le v tem, da je pri tovrstni »ljubezni« zasvojeni večkrat v vlogi dajalca kot prejemnika.

Hazard zasvojenega polni z adrenalinom, evforijo in občutkom vzhičenosti. Kot pravi Rozmanova, je zasvojeni zaradi tveganosti svojega početja med igranjem na srečo, ko je v pričakovanju rezultatov, prežet z endorfini in stresnimi hormoni. Je v stanju zožene zavesti, saj vso pozornost usmerja le v kocko (Rozman 1998, 167).

O tem, kako hazard vpliva na zasvojenega, si pogledjmo v fazah, povzetih po Heinemanovi (2008, 28–36):

- V prvi fazi igranja gre za začetno vzburljenje. Ta faza je za hazarderja v vsakem primeru pozitivna, saj ga spremlja na novo odkrito veselje, ki mu ponuja več, kot bi sam pričakoval. Gre za vrsto veselja, ki ga popelje tudi do vse pogostejših in večjih

stav. Več staviš, več dobiš. V tej fazi igranja hazarder pogosto razvije nek svoj sistem igranja, sistem za zmagovanje, za katerega misli, da je zanesljiv in ga ne deli z drugimi. Ta sistem ga v tej fazi lepo nagrajuje in pogostokrat pripelje tudi do velikega zadetka. Ob velikem zadetku veselje in užitek postaneta nepopisna. Tudi nagrade postanejo bogatejše. To pripelje do nakupa luksuznih predmetov zase, za partnerko ali otroke. Kar naenkrat hazarder postane zanimiv, pomemben, plemenit in cenjen moški. Opažen je v krogu prijateljev. Počuti se mogočnega, uspešnega, na trenutke lahko deluje bahavo. Življenje se je izboljšalo in zasluge gredo prav njemu. Hazarder v svojem vrhuncu igranja verjame ne le, da je sreča na njegovi strani, ampak da ji on celo ukazuje. Ključ srečnega življenja je našel v igrah na srečo, kjer trdo delo ni potrebno. Veliki zadetek ima na zasvojenega močan vpliv, saj mu je ne le spremenil življenje, ampak mu je pomagal tudi odpraviti težave, ki jih je imel. Ker je našel rešitev za svoje probleme, nadaljuje z igranjem. Prepričan je tudi, da pri tej igri ne more izgubiti. Tu preide v drugo fazo igranja.

- V tej fazi ga je igranje že močno prevzelo. Rekreativno igranje je tu že zdavnaj končano, saj se je strast sprevrgla v obvezo. Tu želi hazarder dobiti še več. Zasvojenost z hazardom je prešla tako daleč, da so stave postale vse večje. Tvega še več, saj ob vsem tem občuti v sebi sprostitve večje količine adrenalina. Želja po igranju je tako močna, da se ne ozira več na to, ali bo stavo dobil ali ne. Važno je, da je v samem toku igre. Ta tok igre pomeni akcijo. Gre za takšne vrste akcijo, ki mu pomaga, da občuti tisto, kar si želi. Ne zaveda se, da denar počasi kopni, saj ima v mislih le to, da bo veliki zadetek rešil vse. V tej fazi je igranje prešlo v fazo igralske kariere. Družina postane drugotnega pomena, saj se začne izmikati družinskim priložnostim. Tu nastopi kriza glede pridobivanja sredstev za igranje. Začne si izposojati denar s kreditnih kartic in najemati kredite. Ko to ne zadostuje več, si začne izposojati denar od družine in prijateljev. Nihče ne ve, zakaj potrebuje denar. Pomagajo mu, ker ga imajo radi in ga spoštujejo. Ko tudi tovrstna pomoč ne zadošča več, zaprosi za dodatne kreditne kartice. Nekateri si denar pridobijo po nezakoniti poti (s krajo, poneverbami ali goljufigjami), spet drugi pri izposojevalcih denarja. Finančna podpora pomeni hazarderju, kot bi dobil velik zadetek. Začetno veselje se v tej fazi dokončno poslovi, saj se je zabava sprevrgla v odvisnost, v nekontrolirano strast. Toda hazardiranja, ki je v tej srednji fazi postalo kompulzivno, ne opusti. Sistem, ki

ga je do te faze lepo nagrajeval, se mu je tu izneveril. Ne more mu več slediti. Hazard je prevzel kontrolo nad njim. Hazarder je že prešel v tretjo fazo igranja.

- V zadnji fazi igranja je za zasvojenega pomembna le še akcija, ki ni mišljena v smislu velikih dobitkov, zmag, ampak v smislu izgub. Hazarder igra le še za izgube. To mu omogoča, da ostaja v akciji. Akcija je zanj kot neke vrste droga, pomirjevalo. V bistvu pa je njegov zvesti ubijalec. Odmika ga od stvarnosti, s katero se ni mogel soočiti, in ga povede v stanje popolne blaženosti. Vse bo naredil za to, da bo ostal v akciji. Kradel bo, goljufal, si izposojal denar ... Vse samo za to, da bo ohranil svojo navado, da bo lahko čim dlje vzdrževal svojo akcijo. Ta je vredna vsake cene. V tej fazi se zasvojeni počutijo zaskrbljeno, živijo z nenehnimi občutki stresa in bojazni. Žalostna resnica je ta, da je hazard segel že tako daleč, da je zasvojenega vrgel na samo dno bede in težav. A še vedno deluje kot močan katalizator, ki ga ne izpusti zlahka. V tej fazi se zasvojeni počutijo, kot da ne obstajajo več. Tudi drugi zanje ne obstajajo več. Njihovo samospoštovanje je že zdavnaj izginilo. Človeka je hazard spremenil tako v psihičnem kot fizičnem pogledu.

Oseba, zasvojena s hazardom, preobrazbe navadno ne zazna. Ne opazi, kdaj postane skrivnostna, neodgovorna, egoistična, odličen lažnivec in manipulant. Počasi se prelevi v tako dobrega igralca, da ji njeni bližnji verjamejo. Resnica je, da hazarderja te igre hitro spremenijo v patološkega lažnivca ali v tatu. Zasvojeni s hazardom se ne bo ustavil pred ničemer. Ker je tako zaslepljen od svoje notranje predstave, bo spregledal vsa moralna pravila in vzel denar tako partnerki, otrokom in prijateljem (Lorenzutti 2006, 2). Zasvojeni lahko hazardira tudi, ko ne igra. Lahko se v mislih igra s srečo, ali bo pravočasno ujel rdečo luč, ali se bo s praznim tankom uspel pripeljati do bencinske črpalke in podobno. Takšni in podobni izzivi se odvijajo v hazarderjevi glavi, saj kot pravi Heinemanova, ko hazarder ne hazardira, o tem razmišlja, bere literaturo o igranju na srečo, saj se želi izpopolniti v svojem izživljanju (Heineman 2008, 28). Ob tem ostaja pri istem razmišljanju in načinu življenja (Heineman 2008, 204).

Prizadeti s to odvisnostjo se soočajo s problemi, kot so: visok krvni pritisk, želodčne rane, kronični glavoboli ali migrene, bolečine v hrbtenici, bolečine v prsih, črevesni problemi, kožni izpuščaji, depresije in resne težave s srcem (Heineman 2008, 40 in 198). Pešati jim začne tudi spomin; zbranost je slabša, težje se učijo. Kot piše Gerdina (2009), ameriški

raziskovalci ugotavljajo, da zasvojeni šestkrat pogosteje (približno petina) kot drugi poskušajo ali tudi naredijo samomor, kar je več kot pri vseh drugih duševnih motnjah. Če pa se zasvojeni odločijo svojo navado opustiti, doživijo abstinenčni sindrom, ki se kaže kot vrtoglavica, glavobol, bolečine v telesu, nespečnost in hud nemir (Gerdina 2009).

Dokler bodo ostajali zvesti akciji, bo tako, saj jih bo vsak dobiček vodil v nadaljnje hazardiranje, ki jim bo naprtilo globlje čustveno pustošenje in jim narekovalo še več hazarda (Heineman 2008, 41). Hazard je slepilo, ki človeku prazni njegovo vsebino. Odvzema mu sleherno stvar oz. kot piše Heinemanova, tovrstna odvisnost spremeni svojo žrtev v »finančnega poraženca, fizično uničenega, duševno prizadetega, čustveno izsušenega in v duhovnem pogledu mrtvega človeka« (Heineman 2008, 39).

3.3.2 Preventivni in kurativni ukrepi glede hazardiranja

Preventivni ukrepi o zasvojenosti z igrami na srečo so danes še kako potrebni, saj lahko z njimi preprečujemo potencialne škodljive vidike hazarda, hkrati pa prispevamo k večji prepoznavnosti tovrstne zasvojenosti in s tem posledično tudi k zmanjševanju kurativnih ukrepov. Zato so potrebni sistemski ukrepi oz. izdelana javna politika države. Možen preventivni ukrep je vzpostavitev učinkovitega nadzora nad igralništvom, ki bo preprečil nekontrolirano igranje. Po svetu se s tovrstnim problemom soočajo številne države, ki lahko nudijo primere dobrih praks na tem področju, na primer Nizozemska, Kanada in Švica, ki uvajajo t. i. odgovorno igralništvo, kar pomeni, da država predpiše pogoje, ki jih morajo koncesionarji upoštevati, saj so v nasprotnem primeru lahko ob koncesijo (Državni svet Republike Slovenije 2008). Na Nizozemskem namreč vsakogar, ki stopi v igralnico, fotografirajo in vpišejo v poseben vsedržavni računalniški program. Ljudi informirajo o igralništvu, odvisnosti od iger na srečo, o tem, kaj povzroča prekomerno igranje, in podobno. V vsaki igralnici v državi imajo ljudi, ki so specializirani za to, da pravočasno vidijo in ukrepajo pri igralcih, ki že kažejo znake zasvojenosti, jim svetujejo zdravljenje in jih napotijo k zdravnikom. V primeru da se igralec oz. zasvojeni ne drži zdravstvenega programa, se mu prepove vstop v vse igralnice v državi (Paljk 2001, 756).

Preventivni ukrepi so torej obveščanje prebivalstva o problematiki iger na srečo, ki jih je možno izvajati v institucijah, kot so osnovne šole, srednje šole, lokalne skupnosti, kraji, kjer se tovrstna odvisnost pojavlja (igralnice, mladinski klubi ...). Obveščanja morajo biti skrbno načrtovana in strokovno vodena (Macur in drugi 2008, 173). Organizirati bi bilo potrebno

SOS-telefon, ki bi deloval v okviru centra za zdravljenje odvisnosti. Tam bi imeli posebno linijo za odvisnike od iger na srečo, ki pa bi morala prepoznati tudi druge (z njimi povezane) oblike odvisnosti (Macur in drugi 2008, 178). Okrepiti bi bilo potrebno tudi ukrepe, ki so sicer že na voljo. To je prepoved vstopa v igralnico, ki ga potrdi uprava družbe in je izdana lahko na pobudo igralca samega, njegovih ožjih sorodnikov (partnerjev) ali vodstva igralnice. Po do sedaj znanih podatkih je v Sloveniji tovrstna prepoved možna za najmanj šest mesecev. Ker pa v Sloveniji nimamo enotnega informacijskega sistema, saj igralnice poslujejo samostojno tudi glede evidence gostov, prepoved ne velja za vse igralnice in igralne salone (Macur in drugi 2008, 163–165). Zato bi bilo potrebno na tem področju uvesti enoten informacijski sistem, saj bi bil tako nadzor nad izvajanjem prepovedi učinkovitejši. Možen preventivni ukrep je tudi uvedba vstopnine v igralnicah, ki bi se prav z enotnim informacijskim sistemom in tako preglednejšim registrom oseb in njihovih obiskov, povečevala.

S preventivo lahko veliko pripomoremo k zmanjševanju kurative, pri kateri je potrebno zagotoviti odvisniku od iger na srečo ustrezno strokovno pomoč. Pri nas je to možno v ambulanti oz. v centru za zdravljenje odvisnosti v Novi Gorici, pomoč lahko nudijo razne psihiatrične ustanove, psihologi, psihiatri, odvisno od tega, kako daleč se odvisnost razširi glede na spremljajoče odvisnosti (alkoholizem, droge, odvisnost od spolnosti, težja duševna stanja npr. depresija ...). Pomoč nudijo tudi različna društva ali nevladne organizacije. Tu bi izpostavila Društvo Sprememba v srcu, ki ga vodi dr. Sanja Rozman. To deluje na področju zdravljenja nekemičnih zasvojenosti, kamor spadajo tudi igre na srečo (Društvo Sprememba v srcu 2006). Pri nas deluje tudi skupina Anonimnih hazarderjev, ki sledi načelu Gamblers Anonymous, znanem po vsem svetu. Gre za »skupnost moških in žensk, ki si delijo izkušnje, moč in upanje, da bi rešili svojo skupno težavo in pomagali drugim, da bi okrevali od obsedenosti z igrami na srečo« (Anonimni hazarderji 2008). Glede na to, da kurativni ukrepi oz. zdravljenja predstavljajo visoke stroške tako za posameznika kot njegove bližnje, bi bilo potrebno tu, kot navajajo Macur in drugi, »zagotoviti brezplačno zdravljenje odvisnosti od iger na srečo ali v obliki obveznega zavarovanja ali v obliki sofinanciranja s strani prirediteljev iger na srečo« (Macur in drugi 2008, 177). Financiranje zdravljenja odvisnosti od iger na srečo je pri nas zagotovljeno v obliki dodatnega zavarovanja, saj obvezno zavarovanje tovrstnega zdravljenja ne zajema. Kot sofinancer zdravljenja tovrstne odvisnosti pri nas nastopa družba Hit, ki sofinancira ambulanto za zdravljenje odvisnosti v Novi Gorici (Macur

in drugi 2008, 165–177). Vedeti je treba, da se tovrstne odvisnosti ne da ozdraviti, lahko pa jo obvladujemo in zazdravimo.

4 DRUŽINE IN FENOMEN HAZARDIRANJA

Po besedah dr. Čačinovič Vogrinčič je temeljna naloga družine, da »na svoj edinstven, poseben način omogoči in obvlada neskončno raznolikost razlik med posamezniki in ustvari skupino oziroma sistem, ki bo omogočil srečanje, soočenje in odgovornost za soočenje«. Tovrstna naloga govori o podrobnostih socializacijskega procesa, da je »družina prostor, kjer se človek mora naučiti preživeti« (Čačinovič Vogrinčič 1998, 19). Po socialno-psihološki definiciji male skupine družino tvorijo dva ali več posameznikov, ki so v medsebojni interakciji, imajo skupne cilje in motive ter jih povezujejo skupna pravila, norme in vrednote. Odnosi v družini so določeni z vzpostavitvijo statusov in vlog, v katerih se manifestirajo procesi življenja družine (oblikovanje strukture moči in načina vodenja, izoblikovanje relativno trajne mreže komunikacij, statusov in vlog posameznih družinskih članov, razlikovanje vlog glede na delitev dela in razločitev čustvenih odnosov med člani) (Čačinovič Vogrinčič 1998, 130–131). Na podlagi strukturnih značilnosti, ki so »članom deloma razvidne, transparentne, deloma pa ostajajo podzavestne«, se konstituirajo oz. ustvarijo družine v času in prostoru (Čačinovič Vogrinčič 1998, 154). Čačinovič Vogrinčič še piše, da družina »vedno pomeni hkrati vzajemno odvisnost in težnjo k neodvisnosti, solidarnost in lojalnost, pomoč in zaščito« (Čačinovič Vogrinčič 1998, 130).

Nikjer ni zapisanega pravila, kakšni naj bodo odnosi znotraj družine. Ti se vzpostavljajo med družinski člani. Predvsem starši se trudijo svoje otroke kar najbolje usmerjati, jih učiti in popeljati v svet odraslosti, v svet odgovornosti. Po besedah psihologinje in družinske terapevtke Čačinovič Vogrinčič je družinska skupina »prvi socialni sistem, v katerem otrok živi in ki s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja« (Čačinovič Vogrinčič 1992, 14–15). Starši, kot pomembni drugi, otroku določajo svet, ki ga mora ponotranjiti. Za otroka je ta svet edina objektivna stvarnost, saj mu identifikacija s pomembnimi drugimi omogoča, da »identificira sebe in da se identificira sam s seboj« (Čačinovič Vogrinčič 1992, 15). Prvi svet človeku predstavlja primarna socializacija. Otrok si pridobi ne le zaupanje v pomembne druge kot osebnosti, ampak tudi zaupanje v to, da je svet takšen, kot so mu ga predstavili in določili oni. Pomembni drugi otrokov svet modificirajo oz. preoblikujejo trikrat; določajo svet, ki ga mora otrok ponotranjiti, na poseben način ga modificirajo kot pripadniki družinske skupine in ga oblikujejo tako, da lahko vstopi v družinsko skupino (Čačinovič Vogrinčič 1992, 15).

Medsebojnih odnosov in socializacije se tako otroci kot odrasli naučimo tudi v institucijah, kot so vrtec, šola in služba. V procesu socializacije sta tako otrok kot odrasli v interakciji, ki jo, poleg intencij oz. usmerjenosti obeh, »določajo tudi potrebe, strahovi in konflikti posameznikov« (Čačinovič Vogrinčič 1992, 15). Če se osredotočimo na konflikte, le-ti lahko izvirajo iz socialne interakcije ali pa nastajajo v skupini. Pomembno pri družinskih konfliktih je to, da se jih osvesti in razreši tam, kjer so nastali, torej v družinah, saj se »vedenje slehernega družinskega člana odraža na vedenju vseh drugih« (Čačinovič Vogrinčič 1992, 28–29).

4.1 Družine zasvojenega s hazardom

Hazardiranje uničuje družinske in partnerske dosežke ter odnose (Heineman 2008, 24). Kot piše Frey, je »hazarderstvo disfunkcionalno in uničujoče za družino, saj vodi k kriminalnim dejanjem in zavira posameznikovo delo« (Frey 1984, 110–111). Zasvojenemu s hazardom je igranje na prvem mestu, družina je zanj drugotnega pomena. Družinskih srečanj se ne udeležuje skupaj z drugimi družinskimi člani, saj ga ti ovirajo pri njegovem igranju. Čim dlje zasvojeni svojo strast do igranja prikriva, hujše je odkritje za družino. Povedano drugače, če družina za zasvojenost izve šele, ko nastopi finančna, emocionalna ali pravna katastrofa, obstaja velika verjetnost, da se zaupanje med njimi še dolgo ne bo povrnilo (Heineman 2008, 206). Hazardiranje uniči vsako zaupanje in bližino, ki si jo je družina kdaj koli delila oz. jo občutila. Vzpostavitev ponovnega zaupanja pa je nekaj, kar je najtežje znova ustvariti.

Zdenka Čebašek Travnik meni, da »odvisnost enega družinskega člana vpliva na delovanje celotne družine. Spremenijo se družinske vrednote, vloge in stiki z okoljem. Odvisne družine so bolj izpostavljene nesrečam, nasilju, prezgodnjim izgubam, otroci iz teh družin pa so v večji nevarnosti, da tudi sami postanejo odvisni« (Čebašek Travnik v Ziherl, Tomori 1999, 138–139).

Problemi zasvojenosti s hazardom se kažejo kot pogostejše razveze, več je izvenzakonskih skupnosti. Nekateri problemi se končajo z najhujšimi oblikami, kot je prodaja lastnih organov in s samomori (Igralnice – ne, hvala 2006c). Študije APC (The Australian Productivity Committee) poročajo, da je pri enem od desetih problematičnih hazarderjev v Avstraliji njegovo vedenje vodilo k razpadu razmerja. Pri enem od desetih problematičnih hazarderjev, ki so poiskali pomoč, je njegovo vedenje pripeljalo celo do nasilja v družini. Ocenjeno je, da

je problematično igranje na primer samo v Avstraliji privedlo do 1600 ločitev v enem letu (Reith 2006, 42). Raziskave Nacionalne komisije za preučevanje vpliva igralništva (National Gambling Impact Study Commission – NGISC) so odkrile, da je v ZDA 53,5 % identificiranih patoloških hazarderjev ločenih, kar je v obratnem sorazmerju z ločitvami med nehazarderji (18,2 %) in tistimi med rekreativnimi hazarderji (29,8 %) (United States General Accounting Office 2000, 27). NGISC tudi trdi, da posamezniki, ki trpijo zaradi patološkega hazardiranja, prispevajo k destruktivnemu obnašanju v družinah (ločitve, nasilje). NRC (National Research Council of the National Academy of Sciences) kot eden izmed izvajalcev NGISC navaja dve študiji, ki kažeta, da je bilo od 25 % do 50 % partnerjev patoloških hazarderjev zlorabljenih. Poleg tega pa so tudi ankete, ki so bile izvedene s strani NORC, pokazale, da so anketiranci iz šestih od desetih skupnosti, ki so nastanjene v radiju do 50 milj od kazinojev, poročali, da so zaznali več nasilja v družinah po odprtju igralnic (United States General Accounting Office 2000, 26).

4.1.1 Odnosi med hazarderji in njihovimi partnerkami

Podobno kot hazarder se tudi njegova partnerka sooča z enakimi stiskami, pomanjkanjem denarja, duševno, fizično, čustveno in duhovno bedo. Partnerka pogosto prevzame vlogo reševalca, saj poskuša rešiti tako finančno stisko kot tudi ugled družine. Poleg vsega nase prevzema tudi krivdo za nastalo situacijo (Žugelj 2009). Kot pravi Heinemanova so kompulzivni hazarderji pravi mojstri v prenašanju lastne krivde na soprogo (Heineman 2008, 47).

Komunikacija med partnerjema v času intenzivnega hazardiranja peša, saj kot pravi Rozmanova, bo vsak hazarder, brez izjeme, partnerki povedal le toliko, kolikor misli, da bo sposobna prenesti. Ne bo ji povedal resnice. To bo počel, dokler bo imel občutek, da mu uspeva (Jelen 2007, 18). Komunikacija med njima ni več pristna, saj se v njej vse pogosteje pojavljajo laži in izgovori. Polno je skrivnosti. O tem piše tudi Heinemanova, ki pravi, da je mož hazarder skrivnosten, poln izgovorov in vedno v obrambi, sploh kar zadeva porabo denarja (Heineman 2008, 37). Tako kot mož se tudi partnerka zapira vase, saj drug drugega ne poslušata več. Posledica takšnega vzdušja je, da nobeden od njiju ni več čustveno navezan na zakonskega partnerja (Heineman 2008, 235). Partnerka se zaradi moževega hazardiranja in z njimi povezanih posledic počuti izolirano, osamljeno, depresivno, nemočno, obupano in ima občutek krivde. Prepričana je, da je mož nima rad, saj če bi jo imel, tega ne bi počel. Ne bi

uničeval nje in otrok. Nekatere prav zaradi neuspešnih poskusov preprečevanja moževega igranja na srečo celo razmišljajo o samomoru (Heineman 2008, 35–36). Kot piše Dr. Reith, partnerke hazarderjev kažejo višjo stopnjo nagnjenosti k depresijam, verbalnim in fizičnim zlorabam, poskusom samomora, kot pa partnerke, ki za moža nimajo hazarderja (Reith 2006, 42–43).

Kar zadeva spolnost, je pri kompulzivnem hazarderju ta pogojena s samim igranjem. Kadar bo zmagoval, bo tako vzvišen nad vsem, da spolnosti ne bo potreboval. V nasprotnem primeru pa je lahko tako potrj, da nanjo niti ne bo pomislil (Heineman 2008, 49–50). Nekateri od prizadetih so veliki dobitek celo pojmovali kot dober orgazem ali celo več kot orgazem (Heineman 2008, 260). Njegova edina in prava ljubezen v obdobju hazarda je igralni avtomat.

Partnerka na svojega partnerja glede pomembnih odločitev ne more računati, z njenega stališča je nedostopen. Kot piše Heinamanova, vsaka partnerka kompulzivnega igralca pravi, da ima moža otroka, saj zaradi bolezni postane kompulzivni igralec nezrel, nepremišljen in neodgovoren (Heineman 2008, 42). Resnica je, da je odmik od partnerke za zasvojenega nekaj, česar je vajen. Izoliranost pa je tista stvar, za kar si je vse življenje prizadeval. To dvoje mu pomeni udobje in s tem zna upravljati. Zaradi hazardiranja živita partnerja v boleči izoliranosti drug od drugega. Počutita se osramočena, kriva, poražena in prežeta s strahom (Heineman 2008, 50–51). Nekatere partnerke pa gredo celo tako daleč, da same skušajo prevzeti vajeti v roke. »Marsikatera partnerka se povsem usmeri na svojega hazarderja in si tako prizadeva, da bi ga uredila, da sebe popolnoma spregleda. Razmišlja o različnih načinih, kako bi ga odvrnila od hazarda, vendar je vedno prva, ki mu ponuja jamstvo, ko ga hazard privede v dolgove.« (Heineman 2008, 248). Tovrstne partnerke dajejo prednost moževim potrebam in postanejo soodvisne partnerke (Heineman 2008, 248). Resnica pa je, da se to lahko ponavlja v neskončnost. Odvisnost in soodvisnost vodita v začaran peklenski krog (Lorenzutti 2006, 2).

Pomembno je, da tako zasvojeni kot njegova partnerka prideta do spoznanja, da je hazardiranje duševna bolezen in da lahko neprestani očitki in zamere zasvojenega le še bolj potisnejo v hazard, saj ga tam nihče ne napada. Ko je mož v procesu zdravljenja, je pomembno, da se v to vključi tudi ključni svojec, torej partnerka. Ravno ona mora priti do spoznanja, da ima hazard svoje žrtve tako močno v oblasti, da postanejo pred svojim početjem povsem nemočne, torej se mora poučiti o tej odvisnosti, da ne ostane zasidrana v preteklosti in

bolečinah (Heineman 2008, 201). Kot še piše Heinemanova, mož partnerke ne prizadene načrtno, ampak je zastrupljen s hazardersko mrzlico, za katero ne pozna protistrupa (Heineman 2008, 215). Res pa je, da lahko odločitev za partnerkino nesodelovanje izvira iz njene miselnosti, da če bi jo imel rad, ne bi nadaljeval s hazardom (Heineman 2008, 199).

4.1.2 Odnosi med hazarderji in njihovimi otroki

Otroci so prvi, ki začutijo oz. občutijo očetovo odsotnost in oddaljevanje. Začnejo tudi boleče doživljati prepire med staršema, ki so pogosto na dnevnem redu. Spoznajo, da so sami na trenutke deležni materine jeze, ki jo neupravičeno stresa nanje (Heineman 2008, 31). Tudi dr. Čebašek Travnikova pravi, da »starši, ki so patološki hazarderji, blaginje svojih otrok ne postavljajo na prvo mesto, saj jih pogosto spravljajo v stisko tako s svojo odsotnostjo (med hazardiranjem) kot z odtegotvanjem svoje ljubezni in materialnih dobrin« (Jelen 2007, 18). Otroci so prikrajšani za osnovne stvari v življenju. Kot pišejo Macur in drugi (2008, 161–162), otroci »postanejo žrtve odvisnosti od igralništva odraslih, saj trpijo materialno pomanjkanje in pogosto tudi čustveno deprivacijo, vse to pa lahko vodi v različne oblike prestopništva in osebnih kriz«.

Kompulzivni hazarderji pogosto zanemarijo družino, da bi se lahko popolnoma posvetili svoji strasti. Kompulzivno hazardiranje namreč zahteva veliko časa in energije. Otroci so tako prikrajšani za očetovo prisotnost tako fizično kot psihično. Pomanjkanje čustvene bližine doživljajo kot zavrnitev, ki je še bolj izrazita kot pri otrocih alkoholikov ali odvisnežev od drog. Slednji mnogo lažje že v rani mladosti razumejo očetovo odsotnost v smislu: oče je pod vplivom substance, medtem ko otroci kompulzivnega hazarderja ne morejo imeti tega spoznanja. Če pa slučajno poizvedujejo pri materi, zakaj očeta ni in ne preživlja časa z njimi, si mati, da bi zaščitila svoje otroke pred resnico, utegne izmisliti druge razloge. Je pa za otroke to še težje, saj so v zadregi, ker situacije ne razumejo in pridejo do zaključka, da jih oče nima rad (Heineman 2008, 226).

Nekatere študije poročajo, da imajo otroci problematičnih hazarderjev višjo stopnjo vpletenosti v substance, ki povzročajo odvisnost, več psiho-socialnih problemov in več problemov v šoli, kot otroci nehazarderjev (Reith 2006, 42). Tudi NGISC poroča, da imajo otroci posameznikov, ki trpijo za patološkim hazardiranjem, več možnosti, da bodo trpeli zaradi zlorab in zanemarjanja (United States General Accounting Office 2000, 26).

5 DISKUSIJA

Igralništvo je dandanes, tudi pri nas, že močno razvita in razširjena dejavnost. Opazno je v sklopu turistične ponudbe hotelov, motelov in turističnih centrov. Pri igralništvu gre za visoko tveganje, kateremu največkrat podležejo senzibilni ljudje. Namen igralnic je, da skušajo s svojo ponudbo privabiti čim večje število ljudi. So sistematično urejene. Nimajo ur, v njih ni dnevne svetlobe, denar se zamenja za žetone, ponujajo zastoj hrano in pijačo ... Skratka, vse je urejeno tako, da se ljudje s takimi zadevami ne ukvarjajo in obremenjujejo. Igre na srečo oz. zasvojenost s hazardiranjem dobivajo vedno večje razsežnosti.

Pogosto igranje iger na srečo se lahko hitro sprevrže v odvisnost in povzroči mnogo neželenih posledic. *Hazardiranje pusti pri zasvojenemu posledice na socialnem, čustvenem, telesnem, finančnem in duhovnem področju kot tudi v širši družbeni okolici.* Zasvojeni s hazardom postanejo popolnoma osiromašeni, oropani svojih vrednot, karakteristik, ki so jih prej odlikovale. Povsem se izolirajo, nezmožni so komunicirati z drugimi ljudmi, z družinskimi člani in bližnjo okolico. Delo lahko popolnoma zanemarijo oz. ga izgubijo. V širši družbeni okolici se lahko poveča stopnja kriminalnih dejanj, kot so pranje denarja, poneverbe ali tatvine. Poveča se tudi stopnja samomorilnosti (približno petina hazarderjev naredi samomor). Igralništvo predstavlja nek statusni simbol, saj si marsikdo zaradi nizkih dohodkov tovrstnega igranja ne more privoščiti. Hazarderji so čustveno nedostopni, saj je edini odnos, ki se ga trudijo vzdrževati in ohranjati, odnos s pripomočki in stroji, ki jih uporabljajo pri svoji zasvojenosti (pihanje v kocko, božanje in nagovarjanje igralnih avtomatov, vztrajanje pri rdeči barvi pri ruleti ...). Tudi duhovno so prazni, saj okoli sebe ne opazijo darov, ki jim jih ponuja narava, ne prisluhnejo lepi melodiji, ne opazijo sončnega zahoda ... (Heineman 2008, 45). Zasvojenost s hazardom pusti svoj pečat tudi na zdravstvenem področju, saj lahko zasvojeni trpijo zaradi raznih telesnih bolečin (v želodcu, hrbtenici), zaradi glavobolov, migren, depresij ... Spremeni se tudi njihovo vedenje, saj postajajo vedno bolj nemirni in razdražljivi. Finančni zlom je pri tovrstni odvisnosti neizogiben, saj je denar osnovna sestavina hazardiranja. Hazard zasvojenim lahko naprti tako zakonite kot tudi nezakonite dolgove. Toda hujše skrbi jim povzročajo posledice tovrstnih dolgov (ogroženost družine, materialni problemi, družina trpi celo zaradi pomanjkanja hrane in drugih nujnih dobrin).

Zasvojeni z igralništvom popolnoma zanemarijo svojo družino. Čas, ki bi ga lahko namenili svoji partnerki in otrokom, je povsem usmerjen v njihovo igranje in iskanje rešitev, ki bi jim

omogočile ohranjevati in vzdrževati hazardiranje. To pomeni, da sta odsotnost in izoliranost od družine vse pogostejša, saj se skupnih srečanj in izletov ne udeležujejo. Problemom in težavam, povezanim z družino, ne namenjajo pozornosti, pomoči, ne prevzemajo nikakršne odgovornosti. *Zasvojenost z igralskim negativno vpliva na družinsko življenje in na družinske člane (partnerko in otroke), kar se kaže v odtujenosti in nezaupanju med člani družine, v konfliktih in odsotnosti partnerja, v opuščanju vsakodnevnih opravil ter v razvezah med partnerjema.* Hazarderjev cilj je, da se s pomočjo hazarda in velikega dobitka v družini izkaže in s tem posledično pripomore k odpravljanju vseh težav. Krivdo za težave prelega na druge, predvsem na partnerko, skriva svojo strast, laže družini in jo po možnosti tudi finančno okrade. *Zasvojenost z igralskim je povzročitelj številnih konfliktov na različnih področjih igralskega življenja, predvsem ko bližnji opazijo, da je kot mož in oče čedalje več odsoten, neodgovoren, zanemarjen, kot prijatelj nedosegljiv, spremenjen.* Ta dejstva povzročijo vrsto vprašanj in napadov nanj. Teh se skuša rešiti z lažjo, kar pa zadevo samo še poslabša in sproža konflikt za konfliktom. Igralsko pripomore k temu, da se odnosi med člani družine, med prijatelji skrhajo; veliko je nerazumevanja, preprirov, vezi med njimi se pretrgajo. Predvsem so na udaru partnerke hazarderjev, ko spoznajo kruto resnico in ugotovijo, da so proti igralski povsem nemočne, da trpijo tako one kot otroci. Nazadnje se ločijo od svojih partnerjev. Tudi študije navajajo, da igralsko velikokrat pripelje do razveze med zakoncema.

Pri nas opravljena raziskava o igralski je pokazala, da ima v Sloveniji osebne težave, ki so posledica udeležbe pri igrah na srečo, 0,46 % respondentov oz. 5795 oseb. Od tega je 0,12 % oz. 1932 oseb močno odvisnih in jih lahko kategoriziramo v skupino patoloških igralcev. »V primerjavi z drugimi državami, kjer so igre na srečo podobno dostopne kot v Sloveniji, to ni visoka številka, vendar je največ oseb, ki imajo z igranjem težave, med mladimi do trideset let, kar 1,68 odstotka.« (Špende 2009). To ne pomeni, da tveganja zaradi tega pri nas ni. Po besedah Makaroviča kot soavtorja omenjene raziskave to pomeni, da bo »problem v prihodnje bolj razširjen, ker imajo mlajše generacije večjo ponudbo iger na srečo«, s čimer se poveča tudi tveganje za hazardiranje (Špende 2009).

V diplomskem delu sem uporabila izraze problematični igralci, patološki hazarderji in kumpulzivni oz. prisilni hazarderji za tisto skupino ljudi, ki je s tovrstno dejavnostjo že močno zasvojena. Glede na to, da prej omenjene izraze uporabljajo tudi različni avtorji, sem se odločila za uporabo vseh opisov, saj konec koncev vsi izrazi opisujejo stanje človeka, ki je

že tako globoko pod vplivom igralništva, da je ne glede na njegov naziv potreben zdravljenja. In kot piše Tamara Besednjak, je 51,8 % med slovensko populacijo takšnih, ki igrajo igre na srečo zaradi želje po dobitku (Besednjak 2009, 151). Torej približno polovica respondentov, kar pomeni, da je potrebno intenzivneje delati na preventivi, saj se številke lahko iz leta v leto zelo hitro spremenijo.

6 ZAKLJUČEK

Igralniška dejavnost ne predstavlja le gospodarske in turistične krepitve države, ampak tudi nov način razmišljanja ljudi, kako lahko posameznik čim hitreje pride do denarja, do moči in to brez truda in kako se da na lahek način zaslužiti, si pridobiti ugled v družbi, zadovoljiti svoje potrebe in odpraviti težave. Vendar pa ima igralništvo vse prej kot omenjene učinke. Po drugi strani pa nekateri ljudje igrajo igre na srečo izključno za zabavo in sprostitev, saj se tovrstne dejavnosti poslužujejo občasno. Kje je meja med t. i. rekreativnim igranjem in kompulzivnim igranjem, ne moremo z gotovostjo trditi. Tako kot ne moremo trditi, da je nekdo hazarder, saj ga na zunaj ne moremo prepoznati. Tudi številni avtorji opozarjajo na to, da je zasvojenost z hazardiranjem prikrit pojav, je »na zunaj« neviden. Kot pišejo Jaklič in drugi (2008), bodo zagovorniki iger na srečo in njihovi uporabniki poudarjali svobodno odločitev posameznika pri razpolaganju s svojim denarjem in časom. Poudarjali bodo tudi njihovo zadovoljstvo in korist, ki jim ga tovrstna dejavnost prinaša. Toda po drugi strani bodo nasprotniki tovrstnega igranja opozarjali na degradacijo oz. razpad tradicionalne družbe zaradi igralništva. Obe strani imata po svoje prav, zato tu ne moremo podati enoznačnega odgovora. Lahko pa pritisnemo na državo, da pripomore k razreševanju tovrstne problematike, v okviru političnega procesa (odprte razprave vseh zainteresiranih skupin in posameznikov, referendumi, volitve) in s tem posledično tudi zagotovi, da bodo »prebivalci popolnoma ter nepristransko informirani glede ekonomskih in moralnih vprašanj, povezanih z igranjem na srečo« (Jaklič in drugi 2008, 40–41).

Ljudje so igrali tovrstne igre, jih igrajo in jih bodo tudi v prihodnje najverjetneje igrali. Zato jim je potrebno zagotoviti, da bodo imeli kar največje možnosti za igranje, obenem pa tudi možnosti za informiranje o tovrstni dejavnosti, o vplivih na posameznika in njegove bližnje ter možnost zdravljenja odvisnosti od iger na srečo. Tu govorim o odgovornem igralništvu, ki ga nekatere države že prakticirajo (npr. Nizozemska).

Država bi morala v okviru sistemske politike oz. ukrepov na področju igralništva zagotoviti in poskrbeti za ustrezne preventivne ukrepe (informiranje ljudi in zaposlenih v tej dejavnosti, nadzor nad igralnicami in koncesionarji) ter za zdravljenje, ki je tako kot pri odvisnostih od psihoaktivnih snovi dolgotrajno in naporno.

7 LITERATURA

- Anonimni hazarderji. 2008. *Anonimni hazarderji*. Dostopno prek: <http://www.anonimni-hazarderji.eu> (13. september 2010).
- Besednjak, Tamara. 2009. *Zaposleni v igralništvu: življenje in delo sredi igre*. Ljubljana: Založba Vega.
- Birsa, Karmen. 2007. ... *od iger na srečo: Igralništvo in igre na srečo*. Dostopno prek: http://www.zd-go.si/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=478 (25. avgust 2010).
- Bloch A., Herbert. 1951. The Sociology of Gambling. *The American Journal of Sociology* 57 (3). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2771641?&Search=yes&term=herbert&term=bloch&term=gambling&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dbloch%2Bherbert%2Bgambling%26gw%3Djtx%26acc%3Don%26prq%3Dbloch%2Bherbert%2Bsociolog%2Bof%2Bgambling%26hp%3D25%26wc%3Don&item=1&ttl=278&returnArticleService=showFullText> (9. oktober 2010).
- Caillois, Roger. 1979. *Igre i ljudi*. Beograd: Nolit.
- Casino Portorož. 2005. *Mejniki v razvoju*. Dostopno prek: http://www.casino.si/sl/o_druzbi/mejniki_v_razvoju/ (9. oktober 2010).
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 1992. *Psihodinamski procesi v družinski skupini: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Advance (zbirka Boetika).
- --- 1998. *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče (zbirka Sophia).
- Čebašek Travnik, Zdenka. 1999. Zloraba in odvisnost od psihoaktivnih snovi. V *Psihiatrija*, ur. Martina Tomori in Slavko Zihlerl, 137–168. Ljubljana: Litterapicta Medicinska fakulteta.

- Državni svet Republike Slovenije. 2008. *Pobuda Mateja Arčona za reševanje problematike nekontroliranega igranja na srečo*. Dostopno prek: <http://www.ds-rs.si/kb/seje/?EntryID=949&View=entry> (9. oktober 2010).
- Eadington R., William. 2001. Igralnice in turizem v 21. stoletju. *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo* 25 (247): 729–732.
- Frey H., James. 1984. Gambling: A Sociological Review. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 474. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/1044368?&Search=yes&term=james&term&frey&term&gambling&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3Fquery%3Dfrey%2Bjames%2Bgambling%26wc%3Don%26acc%3Don&item=1&ttl=353&returnArticleService=showFullText> (9. oktober 2010).
- Gerdina, Tomaž. 2009. Zasvojenost z igrami na srečo. *Viva – portal za zdravo življenje*, 9. november. Dostopno prek: <http://www.viva.si/Zasvojenost/3665/Zasvojenost-z-igrami-na-sreco> (7. junij 2010).
- Gizycki, J. in Gorny, A. 1972. *Človek in hazard*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Grinols L., Earl in Mustard B., David. 2001. *Business profitability versus Social Profitability: Evaluating Industries with Externalities, The Case of Casinos*. Dostopno prek: <http://igralnice.ne-hvala.com/images/igralnice/pdf/business%20profitability%20versus%20social%20profitability.pdf> (31. maj 2010).
- Heineman, Mary. 2001. *Ko zaigraš še zadnjo srajco: napotki za odvisne od iger na srečo in njihove svojce*. Ljubljana: Šola retorike d.o.o.
- Herbst, Martin. 1996. *Ljubezen, družina in svetovni mir za 21. stoletje*. Ljubljana: Združitveno gibanje.
- Igralnice – ne, hvala. 2006a. *7(Ne)resnic o kockanju*. Dostopno prek: http://igralnice.ne-hvala.com/index.php?option=com_content&task=view&id=50&itemid=55 (31. maj 2010).

- --- 2006b. *Odvisniki od iger na srečo*. Dostopno prek: http://igralnice.nehvala.com/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=53 (31. maj 2010).
- --- 2006c. *Sociološki zadržki*. Dostopno prek: http://igralnice.ne-hvala.com/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=49 (31. maj 2010).
- Jaklič, Marko, Hugo Zagoršek in Jelena Zorić. 2008. *Analiza in usmeritve glede primerne obsega ponudbe klasičnih in posebnih iger na srečo v Sloveniji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Jelen, Lea. 2007. Patološki hazarderji: Zgube po lastni volji. *Ona*, 16–19 (13. november).
- Kurež, Bojan. 2008. *Kriminal kot varnostni problem ameriškega tipa igralništva*. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_Kurez-Bojan.PDF (9. oktober 2010).
- Lampe, Katja. 2006. *Odvisnost je beg od stvarnosti*. Dostopno prek: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/4F044510BC991B99C1257147002EC1DA?openDocument> (1. september 2010).
- Lorenzutti, Nataša K. 2006. *Življenjska zgodba Nataše K. Lorenzutti: Zasvojenost z igrami na srečo (1. in 2. del)*. Dostopno prek: <http://igralnice.nehvala.com/images/igralnice/pdf/zivljenjska%20zgodba%20n%20k%20l.pdf> (31. maj 2010).
- Macur, Mirna, Matej Makarovič, Borut Rončević, Urban Vehovar in Klavdija Zorec. 2008. *Družbeni stroški igralništva v Sloveniji*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.
- Merc, Božidar. 1995a. Uvodna beseda. V *Odvisnost – družbeni problem včeraj, danes, jutri: zbornik razprav*, ur. Igor Rogl, 7–8. Maribor: Založba Obzorja.

- --- 1995b. Kriminološki vidiki odvisnosti. V *Odvisnost – družbeni problem včeraj, danes, jutri: zbornik razprav*, ur. Igor Rogl, 58–99. Maribor: Založba Obzorja.
- Mihelič, Darja. 1993. *Hazard*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Pahor, Marko, Janez Prašnikar in Ljubica Knežević. 2005. *Analiza vpliva igralniške dejavnosti na gospodarsko in družbeno okolje v občini Nova Gorica*. Dostopno prek: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/VplivIgralnistvaNaOkoljeVMONG.pdf> (15. september 2010).
- Paljk, Jurij. 2001. Na glavo obrnjene vrednote. Pogovor s psihiatrom dr. Bernardom Špacapanom. *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo* 25 (247): 752-756.
- Pišec, Andrej. 2007. *Igre na srečo, hazardiranje in zasvojenost*. Dostopno prek: <http://www.ustanova-odsevseslisi.si/ustanova/o-odvisn-hazard.htm> (27. april 2010).
- Primic, Helena. 2009. Hazarderska Slovenija. *Žurnal24*, 20 (15. januar).
- Pregl, Marijan. 1995. Etiologija odvisnosti. V *Odvisnost – družbeni problem včeraj, danes, jutri: zbornik razprav*, ur. Igor Rogl, 154–162. Maribor: Založba Obzorja.
- Radovanovič, Mirjana. 2003. Vrzeli, ki vodijo v »nekemične« odvisnosti. V *Preprečimo odvisnosti od kajenja, alkohola, drog, hranjenja, dela, iger na srečo ...*, ur. Zdenka Čebašek Travnik, 238–245. Ljubljana: Društvo za zdravje srca in ožilja Slovenije.
- Reith, Gerda. 2006. *Research on the Social Impacts of Gambling: Final Report. Scottish Executive Social Research*. Dostopno prek: <http://scotland.gov.uk/Resource/Doc/143770/0036514.pdf> (27. avgust 2010).
- Rozman, Sanja. 1998. *Peklenska gugalnica*. Ljubljana: Založba Vale-Novak.

- Sprememba v srcu, društvo za pomoč zasvojenim. 2006. *Predstavitev društva*. Dostopno prek: <http://www.spremembavsrcu.si/predstavitev> (13. september 2010).
- Sruk, Vlado. 1999. *Leksikon morale in etike*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Studio 12. 2008. *Pogovor z dr. Sanjo Rozman: Odvisnost od iger na srečo*. Dostopno prek: http://www.s12.si/component/option,com_seyret/Itemid,62/task,videodirectlink/id,248/ (21. april 2010).
- Ščuka, Vili. 2001. Neobvladljivo hazardiranje. *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo* 25 (247): 751.
- Špende, Romana. 2009. Raziskava: z igrami na srečo je zasvojenih pol odstotka Slovencev. *Dnevnik* (4. marec).
- Tumpej, Una Jasmina. 2001. Ujetniki hazarda. *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo* 25 (247): 747–750.
- United States General Accounting Office, 2000. *Impact of Gambling: Economic Effects More Measurable Than Social Effects*. Dostopno prek: <http://www.gao.gov/archive/2000/gg00078.pdf> (1. september 2010).
- Združenje za psihosocialno pomoč in psihoterapijo Neptun. 2010. *Odvisnost od iger na srečo*. Dostopno prek: <http://neptun-druzinskaterapija.si/odvisnost.html> (27. april 2010).
- Žugelj, Edita. 2009. *Zasvojenost z igrami na srečo*. Dostopno prek: <http://vizita.si/clanek/dusevnost/zasvojenost-z-igrami-na-sreco.html> (27. april 2010).